Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 109 (10094) 1976 чылдың май 7, пятница | 1925 чылда үадезилеттингеш | Өргээ 2 коп.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ Р. КАСТРО-БИЛЕ УЖУРАШКАНЫ

Май 5-те СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев Кубаның КП ТК-ның политбюро кежигүнү, Кубаның КП ТК-ның ийиги секретары Р. Кастро-биле ужурашкан.

Эштер Л. И. Брежнев биле Р. Кастронуң аразында болган беседа үезинде аксы-дуңмалышкы совет-куба найыралды болган бүгү талалыг кады ажылдажылганы улам ыңай калбартырының болгаш хапыладырының база ол ышкаш кайызынга-даа сонуургалдыг амгы үениң делегей байдалының айтырыгларын чугаалажып көрген.

Ужуражышкын чүректиг ханызындан, эш хуунуң байдалынга эрткен.

(СЭТА).

К. МАРКС ДУГАЙЫНДА ЧАА ДОКУМЕНТИЛЕР

СЭКП ТК-ның чанында марксизм-ленинизмниң институту, ГСЧП ТК-ның чанында марксизм-ленинизмниң институту К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстиң чогаалдарының долу чыындызының баштайгы томнарын чогаалды бижээн дылдарның кырынга кады парлап үндүрген. Эң баштай оларны май 5-те Москвага ажыткан К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстиң музейиниң көрүлде чүүлдеринде коргүскен.

Ийи институттарның коллективтериниң кызымак дилелге ажылдары чеднишкинниг доозулган. Парлап үндүрген томнарда элээн каш чаа материалдарны: «Рейн солуундан» К. Маркстың чүүлдерин, Ф. Энгельстиң шүүлүктер ыдыраажып, чагааларын, К. Марксха чоруткан политиктиг өске-даа сураглыг ажылдакчыларның чагааларын эң-не баштай киирген.

К. Маркс дугайында чаа документтерни дилээн эртемниг коммунизмниң үндезилекчизиниң төрүттүнген хүнүнден бээр 158 чыл болган оюнга коргузер чүүлдерни элээн немең алыр арганы берген деп, музейниң директору Н. Н. Иванов чугаалаай. Оон үнелиг материалдары К. Маркстың амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайында чугааны немээр арганы берген. Чижээлээрге, Маркстың кадайы Женниниң 1845 чылдың февральда Парижтен К. Марксты пээлүп чорутканының дугайында дыңнаткан чагаазы хөй-шиитиге кандыг ужур-дузалыг болганын база катап коргүскен. Сураглыг немец поэт Генрих Гейне иштики хереглер министерствозундан үндүр шүүлгениң байдалдарын тодарадып алырын оралдашкан деп, Женни ашаанга дыңнаткан.

1844 чылдың февральда Парижке Маркстың редакторлааны-биле «Немец-француз чыл дептери» деп журнал үнүп эгелээн, ону чажыдыбиле Пруссияга нептередип турган. Ол журналдың изин билип алган, полиция К. Марксты болгаш редакциялың оске-даа кежигүннерин истеп сүрүп эгелээн. 1844 чылдың март 13-те болган июнь 26-да Кёльнден чагаалаларын Г. Юнг журналды нептередириниң бергелериниң дугайын, Баденниң чазаанның журналдың чүс кезээн хураап алганының дугайын Маркска дыңнатканнар.

40 чылдарның ортаа үезинде-ле К. Маркстың ады янзыбүрү чурттарга улуг сураглыг болу берген. Ол ат Россияның мурнакчы кижилеринге калбаа-биле билдингир апарган. Чагааларның бирээзи Маркска орус хөй-иитининг ажылдакчызы П. В. Анненковтуң рекомендациязы болур. Ол чагаа оларның танышкылгазының эгезин салган. 1846 чылдың кыжынында К. Маркс бодунуң шылгарыгай ажылы «Философияның хоозуралы» деп ажылының байдалын ада делегеренгейи-биле тайылбырлап бижээн.

Музейлер шагдап тура делегей пролетариадының башкычызының төрелдери-биле сырый харылзааны тудуп келген. Ол үениң иштинде коллекция эртемниг коммунизмниң үндезилекчилериниң төрелдериниң, чоок кижилериниң, политиктиг көскү ажылдакчыларның фотографиклары-биле база оларның чурттап чоруул черлерин коргүскен чуруктар-биле неметтинген.

А. БЕЛИКОВ,
(СЭТА-ның корреспонденти).

ТАРЫЛГА КАЙДА-ДАА ТҮЛҮК

Тыва АССР онгу беш чылдың баштайгы чылында 349.197 гектар чазын чажар культуралар тарыыр. Оон иштинде тараа болгаш тараа-бөбү аймаа 244360 гектар, а кызыл-тас 148700 гектар черни эзлээр. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге хей-аът кирген тараажылар часкы хову ажылдарын бедик шынарлыг доозар дээш социалистиг чарышты чер-черде калбартыкан.

Май үштүң медээзин ёзугаар алырга, республика үрезин чажарының планын 5 хуу, кызыл-тастыын 7,5 хуу күүсеткен. Бо көргүзүглер эрткен чылдың бо-ла үезинде дараалаштыр 2 болгаш 4 турган. Оозун бодаарга, 1976 чылдың тарылгазы элээн организастыг. Ылаңгыя колхозтар кызыл-тас үрезининиң чаштырылгазын 15 хуу, өске культураларның 12,1 хуу күүседип, бо ажылга чедиишкинниг чоруп турар.

Часкы тарылганың мурнуку одуруун кызыл-тас үрезинин 80,7 хуу чаштырган Эрзин, 29,4—32,5 хуу чаштырган Барыын-Хемчик болгаш Чөөн-Хемчик районнар эзлеп турар. Кол культураның чаштырылгазын «Чыраа-Бажы» совхоз 75,3 хуу, «Барлык» совхоз 60 хуу, «Шекпээр» совхоз 35 хуу чедире берген-даа болза, чамдык ажыл-агыйлар чаа-ла эгелеп турар. Ындыг улуг ылгалдың чылдагаанын ол колхозтарда болгаш совхозтарда агаар-бойдустуң аңгы-аңгы байдалы-биле тайылбырлаар апаар. Ынчалза-даа тарылгага белеткелде, ажылды организастап турарында база ылгалдар бар дээрзин уттуп болбас. Чижээлээрге, «Большевик», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда тарылга түлүк турда, девискээри оларның аразында «Тыва» совхоз чүге озалдап турарыл?

Онгу беш чылдың баштайгы чылының тарылгазы бо хүннерде республиканың бүгү булуңнарында эгелээн. Тараажы бүрүзү чер ажылының бедик культуразы, хамыктың мурнунда тарылганың шынары дээш туржур ужурлуг.

МЕХАНИЗАТОР АДАШКЫЛАР

Апыаандан ажылга чүткүлдүг, техникага хандыкшылдыг Ш. К. Кууларны Чөөн-Хемчик районнуң чону эки билир. Чадаанга баштайгы МТС тургустугнаң үеден эгелээш трактористең келген. Баян-Талының, Хөндергейниң, Шеминиң болгаш Чыргакының шөлдерин эргилдир ажылдап, байлак дүжүт өстүрериниг мактадып-даа чораан.

Шожумаа Кондукович он бир уруглуг адазы. Өг-бүле кижизидилгезинге, ылаңгыя бичең чаштарны шын өстүрериниг база үлегерлиг. «Хол изиң бут часпас» деп чугаа бар. Оон үш оглу трактористер: Виктор, Анатолий, Сергей олар эдилээн техниказынга камныг, ону бүдүргүкчүлүг ажыглаарынга база мактадыг. Бир ог-бүледе дөрт механизатор бары ховар болгулаар.

Куулар адашкылар даңгаар өртен шөлчө шуустур үнүптерге солун, харын чоргааранчыг, бүдүн бригаданы безин харылзап болурлар. Ам олар Хорум-Дагның шөлдерин аңдарып, илиртеп, чаштырып турарлар. Хоочун тракторист Шожумаа тәраа чаштырар хүн нормазын үргүлчү 130 хуудан кудулатпайн турар. Анатолий чер аңдарылгазында, Виктор илиртээшкиниден ам чажыдаже шилчээн. Олар ажылдың бүдүнгүрү, эки шынары дээш кызып турар. Бичө оглу Сергейи шериг албан хүлээлгезиин эрттирип чоруткан.

Ш. К. Кууларның кадайы Маадыр-ие Дугардаа Куулар ажылга база кызымак кижи. «Чыраа-Бажы» совхозтуң хой кыргылдазынга, мал чемп белеткелгинге, тараа ажаалдазынга идепкейлиг киржип келген.

О. ДҮДЕРАА.

Делегацияның чорупканы

ТАШКЕНТ (СЭТА). Ташкентиден төрээн чуртунче ЛУРП ТК-ның Чиңгине секретары ЛУДР-нуң Премьер-Министри Кейсон Фомвиханга баштаткан Улус-революсчу партияның болгаш Лаостуң Улус Демократтыг Республиказының делегациязы чорупкан.

Аэропортка делегацияны СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Узбекистанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары Ш. Р. Рашидов, республиканың оондаа өске удуртукчулары үдээннер.

БИСТИҢ ХАРЫЫВЫС— ШАЛЫПЧЫ КҮШ-АЖЫЛ

ЗИЛ-даң коллективинге болган байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң сагыш-сеткилди хайныктырып кедир чугаазын совет кижилер чүректиң ханызындан үзии-биле уткаап. Ажыл-ишти бүрүзүнүң дугайында, коммунизмни тургузар болгаш бүгү-шиити тайбыңны быжыглаар дээш ажылдап турар совет улустуң чаагай амыдыралын чайгылыш чок бедидер дугайында партияның ленинчи сагыш салышкынын совет кижилерге чогаадыкчы энергияның база тура-соруктуң чаа көдүрүүшкүнүн болдуруп турар. Чүртта ам митингилер болган ажылчыннар хуралдарга эртип, ажыктыг чорукту база ажылдың шынарын бедидеринин, СЭКПниң XXV съездизиниң шиитпирлерин болгаш онгу беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг тодаргай оруктарын оларга төлевилеп турар.

Автозаводчулар-биле ужуражышпыкынга эш Л. И. Брежневтиң чугаазын онгу беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде үглаттан хөделяшкиннериниң улам ыңайы программазы кылдыр көрүп турар бис деп, Москвада күрүненин бирги подшипник заводунуң херекселдер цегинге болган митингиге чүве чугаалаавнар оназадан демдеглеп турган. Ол чугаада адын үндүрген чүүлдерни удуртулга болдурган, херекселдер кылыкчылары социалистиг чарышты улам-на калбартыр, болуңга база күш-ажыл талазы-биле эш-оорүнге, ажылдың шынарына негелдеги күштелдирер деп шиитпирээн.

Цехтиң ажыл-ишчилери онгу беш чылды чедиишкинниг эгелээн. Дөрт айларның планын апрель 26-да күүсеткен, илангаң ажыр түс муң ажыг рубльдиң продукциязын белеткен үндүрген. Чыл программазын декабрьның 18-те доозар болгаш 14 кылыгларга заводтуң Шынар демдээн салырын чедип алыр.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң салганы ондур улуг сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринге херексел кылычыдары күштерин харамнапмас деп чаңгыс үн-биле хүлээп алган резолюцияда чугаалап турар.

Москваның И. А. Лихачев аттыг автозаводунга эш Л. И. Брежневтиң чугаазында ажылчын кижиниң адынга хамаарыпкан чылыг сөстерни Киишинёвтуң Фрунзе аттыг мебель фабриказының ажылчыннары сагыш-сеткилдиң ханызындан хүлээп алган. Совет ажылчининиң дугайында партияның ада сагыш салышкынынга харыы кылдыр СЭКПниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга быжыг туруштуг боттандырарынга боттарының шиитпирлиниинг дугайын цехтерге болган митингилерге чүве чугаалаапнар медеглеп турган.

Фабрикалың ажыл-ишчилери болгаш «Микропровод» эртем-бүдүрүлге каттыжышкынының коллективи «Онгу беш чылдың кылыгларынга — ынарның бедик категориязы!» деп лозунг-биле социалистиг чарышты эгелеп үндүргеи. Ырябор тудугжулары болгаш мебельщиктер продукциязың кезик хирезин ам Шынарның демдээ-биле үндүрүп турар.

Ыраккы Чоөн чүк пароходствозунуң далайжылары ЗИЛдиң коллективи-биле ужуражылышкынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын улуг сонуургал-биле таныжып көргеи.

«Алдыңер Новөн» теплоход Сингапурже бар чоруур. Судноның кырынга митинг болган. Эң дээре бүдүрүлгечи, 1-ги класстың далайжызы В. М. Кисленко аңаа чүве чугаалаан, мынча дээн:

— Леонид Ильичниң сос бүрүзүг чоннуң чаагай чорууның дугайында, чер кырынга тайбыңныг үжүүн совет кижилериниң тургузукчу күш-ажылынга таарымчалыг бүгү байдалдарны тургузар дугайында сагыш салышкыныбыле сиңиккен-дир. Бистер, далайның ажыл-ишчилери, бүдүрүлге күүселдези дээш, продукциязың шынары дээш, коммунист-даа, комсомолчуда-даа, партия кежигүнү эвес-даа ажылдакчы бүрүзү арын-бүүрү-биле харылзаар ужуралуг дээрзинең дугайында эш Л. И. Брежневтиң сөстерин чүүлдүгээнүп тур бис.

(СЭТА).

ХОЙЖУ ӨГ-БҮЛЕ

Чөөн-Хемчик районда «Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырының хойжулары Доржу биле Кошкар-оол Монгуштар хой ажылынга ажылдаа-да 8 чыл чедип турарлар. Ол ог-бүле тоску беш чылдың доозукчу чылында 100 баш хойга онааштыр 98 хураганны менди доруктуруп, бир хойдан 1,8 кг дүктү кыргып, күрүнеге дужаап, салбырның мурнакчыларының одуруунга киргеннер.

Малчын ог-бүле онгу беш чылдың баштайгы чылында чүс хойга онаашдыр 95 хураганы, бир баштан 2 кг дүктү кыргып алыр, 18 тонна сигенни белеткээр, 10 тонна одекти белүп алыр деп бедиткен хүлээлгени алганнар. Олар хойжу Монгуш Тенек-оолду социалистиг чарышче кыйырганнар.

О. ДАМЧАТ-ООЛ.

ҮЕНИ МУРНААН КОЛЛЕКТИВ

Чурттагга-коммунал - ажыл агый министерствозунуң автотранспорт бүдүрүлгези онгу беш чылдың баштайгы чылын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг эгелеп, эрткен дөрт айларда чүк соортүлгезинниң, ону сайгарарының планнарын апрельдиң 25-те күүсеткеп.

Бо бүдүрүлге чери тоску беш чылды база эки күш-ажылчы көргүзүглер-биле дооскан. 1975 чылда республика найысалалының транспорт бүдүрүлгелериниң аразында калбарган социалистиг чарышка ол коллективтиң ажыл-ишчилери дөрт кварталдың шуптузунда үгле бирги черни эзлеп келген.

Онгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында бо автотранспорт коллективи республиканың трайспорт бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка ийиги черни эзлээн. Коллективте үени мурнаан шалыпчыларның саны хой. Оларның аразында септекчилер Иван Цимбаленко, Афанасий Фокин, чолаачылар Павел Дубовцев, Евгений Дидякин олар боттарының хууда алган социалистиг хүлээлгелерин доктаамал ажыр күүседи, эш-оорүнге үлегер-чижээн көргүзүп турарлар.

Чурттагга-коммунал - ажылагый министерствозунуң автотранспорт бүдүрүлгези күш-ажылчы чедиишкиннеринге улам сорук кирип, май айның планың база хуусаа бетинде күүседир дээш ажылдап турар.

ЧУРУКТАРДА: бүдүрүлгешиң мурнакчы септекчизи И. Цимбаленко ажыл үезинде; чолаачы Е. Дидякин.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

ПАРЛАЛГА ХҮНҮНГЕ ТУРАСКААТКАН

Май 5-те Москвага Эвилелдер бажыңының Колонналыг залынга Парлалга хүнүнге турасказатқан партия, хөй-шиити организацияларының, солуннар, журналдар редакцияларының, телевидение, радио, ном үндүрер черлер, информация агенстволарының, полиграфияның бүдүрүлге черлериниң ажылдакчыларының болгаш ажылкор активиниң төлээлериниң байырлыг хуралы болган.

Президиумда СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының даргазы Г. Ф. Сизов, чогаадыкчы эвилелдерниң удуртукчулары, журналдарның болгаш солуннарның кол редакторлары бар болган.

Хуралды СЭКП МХК-ниң секретары В. Н. Макеев ажыткан.

Байырлыг хуралдың хүндүлүг президиумун СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП-ниң ленинчи ТК-ның Политбюро составтыг кылдыр улуг кодүрүлүшкүн-биле соңгаан.

Илеткелди ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар черинниң даргазы, «Правда» солуннуң кол редактору В. Г. Афанасьев кылган.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны хүлээп алган.

(СЭТА).

ҮЕНИҢ СУДАЛЫНДА

Бөгүн—Радио хүнү

Май 7-де бистиң чуртувус Радио хүнүн демдеглээр. Телевиденинин ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг техниктиг төвүнге байырлал будуүзүнде чораан СЭТА-ның корреспондентилери мынчаар чугаалап турар:

1921 чылдың чазыында Владимир Ильич Ленин Радио төвүлелдиң даргазы А. М. Николаевтен «Радиотелефонга чүве чугаалап турган кижиниң шимчеп турар дүрүзүн экранга көөр» аргазы берип турар приборлу Нижний Новгородта тургускан дугайында дыңнадыгны алган. Владимир Ильич ол приборлу сайзырангайжыдарынга дузалаарын болгаш ооң ынайгы дүржүлгаларның түнелдериниң дугайында аңаа дыңнадырын диледи.Ол хүн совет телевиденнеинің төрүттүнүп эгелээнинин бир чадазы болу берген. 30 чылдарның тончузүнде-ле доктаамал теледамчыдылгалар Москвага эгелээш. Ол дээрге баштайгы базым болбайнаан: ынчан дамчыдылганың хемчээли чылда үгле 200 шак чедип турган. Амты уеде бүгү чуртта дамчыдылганың дүн-хүн иштинде шагы 2000 ажыш турар.

Телевиденнеинің эргезинде— харылзааның чер кырының болгаш космос херекселдери, чүс-чүс дамчыдар станциялар, он-он муң километр дурттуг радиореле шугумнар, харылзаа спутниктеринден программа хүлээп алыр 69 «Орбита» станциялары ажылдан турар. Оңнуг телевидение улам калбарып турар: 820 ажыг хоорайларның болгаш чурттакчылыг черлериниң чону амгы уеде оңнуг дамчыдылганы көрүп турар.

...450 метр бедик телебашня-биле кожа туттуштап, ажок улуг кораблыте дөмей улуг базым, телевиденнеинин ССРЭ-ниң 50 чыл ою аттыг техниктиг төвүнде тур бис. Бо тудугнуң хемчээли безин кайгамчык: ооң узун дурту бүдүн чартык километр, бир авес ооң өрээл бүгүдезинге үгле беш минутада-ла кире дужер болза безин бо тудугну шуптузуп көөрүнге ийи неделядан авазын авес уе херек.

Он-он редакциялар, студиялар, аппарат өрээлдери. Оларда күженнишкиннинг чогаадыкчы амыдырал хайныгын турар: оларда телепрограммаларны белеткеп турар. Оларның иштиндеп эң-не сураг-жаанарның бирээзи «Время» деп информастыг программа болуру надавас. Ол программаны «Новость»-биле кады сескн каътта—ол шалыпчы дамчыдылталарның «штавыңда»—информацияның кол редакциязында белеткеп турар. Маңаа кайгамчык альбомну биске көргүскен. Ооң арыннарын фото-чуруктар, автографтар болгаш «Времяга» чүве чугаалаан кижилерниң чаагай күзээшкиннери долган болду. Олар — күрүне болгаш хой-шиити ажылдакчылары, ажылчыннар болгаш космонавтылар, колхозчулар болгаш эртемденнер, уран чүүлдүн болгаш литератураның мастерлери-дир. Оларның дамчыдылгага киржип, чүве чугаалаары ол программаның тудуш кезээ болуп турар.

Эртенгинин 11 шак. «Времячыл» элчегдиг программазын үндүрер ужуралт редакторлар болгаш режиссерлар планеркага чыглып келгеш, материалдарны шилип ап база чугаалажып эгелээр:

— Онгу беш чылдың эң улуг тудуу — Дагестанда Миатшинский ГЭС-тен репортаж бар-дыр...

— Днепропетровскиде корреспондентивис часкы хову ажылдарының дугайында чурумал чоруткан-дыр...

— Токиода балеттиң делегей конкурузу...

Ылаңгыя чамдык хойжу бригадаларда чаш хураганнарны оңча-менди камгалап алыр талазы-биле ажылды кошкак тургускан, ол шыкаш малдың ялы-бүрү чыдагаанынардан олуп, хораар чоруу ам-даа хөй боор турар. Ынчангаш ол четпестерни дарый чайладыр талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни алырынче колхозтар баштаар черлериниң, оларда парткомнарның болгаш оске-даа хөй-иитти организацияларының кичээнгейин үглаидырган.

Д. КУУЛАР.

«МӨГЕН-БҮРЕН» МУРНАЙ БЕРГЕН

Ыраккы Моңгүн-Тайганың ажыл-ишчилериниң СЭКПниң XXV съездизиниң шиитпирлериниге улам сорук кирбишаан, онгу беш чылдың баштайгы чылының планыг опаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш күженнишкиннинг ажылдан турарын бо чылдың баштайгы кварталының түнелдери бадыткан турар. Ылаңгыя бо кварталда районнуң малчыннары хойнуң чаш хураганнарын мендн ажаан доруктурар дээш күженнишкиниг ажылдааннар. Ол үеде төрээн 21354 хойдан 20988 хураганны доруктурган ийикпе, чүс хойга опааштыр 85 хураган алдынган. Агаар-бойдузу кадыг, ширини Моңгүн-Тайганың байдалы-биле алырга, бо дээрге багай эвес көргүзүг-дүр.

Бо чылдың бирги кварталында «Мөген-Бүрен» колхозтуң ажыл-ишчилери улам шудургу ажылдан, бүдүрүлгечи бедик көргүзүглериң чедип алган. Бо ажыл-агый хой, ынкүүң баш санын өстүрериниң планын ажыр күүсеткен. Төрээн 9376 хойдан 9199 хураганны аазап болгаш төрүүр 100 хойга онааштыр 86 хураган камталап алдынган. Малдың олүр, хораар чоруу эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге эвээжээн.

Онгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында колхозтар болгаш райкүүскомнуң бюрозунуң каттышкан хуралынга чугаалаяқып, сайгарып көргеш, мурнакчыларны шаңнап демдеглээп. Бо кварталда бүгү көргүзүглер талазы-биле эки түнелди чедип алган «Мөген-Бүрен» колхозуң (даргазы С. К. Шыдырааа, ында партком секретары С. Х. Хованлыг, көдээ Совет күүсекомунуң даргазы Э. Т.-О. Хомушкуу, ВЛКСМ комитединиң секретары Д. Курбу) чарышка тилекчи деп санаавыс, ол ажыл-агыйга СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Хойжу бригадалар аразынга чарышка «Малчын» колхозта төрүүр 100 хойдан-на 92 хураганны камгалап алган № 1 хойжу бригаданы (бригадири С. Хаттыг-оол, партиз аге организациязының секретары Б. Кара-оол) тилекчи деп санаавыс. СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугу болгаш бирги чергенин диплому-биле шаңнаан.

Хойжулар аразынга чарышка «Мөген-Бүрен» колхозтуң Шегетейле № 2 хойжу бригадазының хойжузу Салчак Аралдуевич Чамзы төрүүр чүс хойга онааштыр 97 хураганны алган, тилекчи болган. Ынчангаш аңаа СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир вымпелин болгаш бирги чергенин дипломун тывыскан.

Моңгүн-Тайга районнуң ажыл-агыйларының экономиказының кол адыры — хой ажылын хогаңдер талазы-биле онгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында чедип алдынган чамдык эки көргүзүглер-биле чергелештир, ажылда шыңгы четпестер барын СЭКП райкомунуң бюрозунуң болгаш оске-даа хөй-иитти организацияларының кичээнгейин үглаидырган.

Д. КУУЛАР.

ДАЙЫНЧЫ ДУЗАЛАКЧЫ

Бөгүн — Радио хүнү

Бөгүн май 7—бистиң чуртувустуң төөгүзүнде база бир алдарлыг хүннериң бирээзи—Радио хүнү. Бо чылын радио хүнүн каш-ла айлар бурунгаар болуп эрткен төөгүлүг болуушкун — СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге сорук киргеи совет улус онгу беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде чүүсеевир дээш чогаадыкчы күжениишкин-биле ажылдап турар үеде демдеглеп эрттирип турар.

Радио чүгле харылзааның техниктиг чепсээ турганындан ам чогаадыкчы иштиң арсеналы, пропаганданың күчүлүг чепсээ кылдыр үнелеп келген.

Коммунистиг партиянып болгаш совет күрүнеиин үндезилекчизи В. И. Ленин чонуң кижизидилгезиие радионуң канчаар-даа аажок улуг ужур-дузазын үнелеп, мыракшыл билбес, саазын хереглеес солуп дээрзин демдеглевишаан, «миллионнарның митингизи» деп адаан. Бистиң чуртувустуң хөгжүлдезиниң бүгү-ле үе-чадазында совет радио дамчыдылгазы канчаар-даа аажок улуг организакчы, киижизидикчи рольду ойнаан. Радионуң күжүн, культураны иептередириин, ооң эң массалыг чепсээ болуур хөй янзы аргаларын Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне кадбаа-биле ажыглап келген. Коммунистиг партия болгаш Совет чазактың сагыш салдыышкынының ачызынга радио болгаш телевидение киижизидилгениң күчүлүг чепсээ болуп өскеш, хөй миллион киижилерни идепкейлиг политиктиг амыдыралче хаара туткан. Совет киижилериң марксчеч-ленинчи үзел-бодалын хевирлээриие, оларның политиктиг болгаш культурдуг деңнелин бедидериие пархалганың, радионуң, телевидениеиниң болгаш кииониң улуг ужур-дузазын СЭКП-ниң XXV съездиин демдеглевишаан, оларның мурнунда туруп турар улуг соруглаарны тодаргай айтыкан. Совет радио миллионнарның өзулуглаа киирип болуу бергеиин ооң хүн бүрүде ажылындан көрүп болур. Бистиң чуртувуста радиожуттунмаан булуң барык чок. 166 радиобазыңнар ССРЭ-ниң улустарының 67 дылдарынга дамчыдылганы чорудуп турар. Бистиң чуртувуста телевидение база шайның хөгжүлдеии алган. Совет Эвилеининг бүтүү чуруттакчыларының 73 хуузу телеидение дамчыдылгазын көрүп турар. Чуртта 131 программалыг телецентрлер дүнүүде ийи муң шак чедир дамчыдылганы чорудуп турар.

Радиодамчыдылга болгаш телеидение талазы-биле улуг чедиишкиннер бистиң республикавыста база чедип алдыиган. Республикада ортумак болгаш ыска чалгыларының күштүг радиостанциязы ажыддап турар. Оон аңгыда республиканың бүгү девискээринде тус чернин болгаи төө радионуң дамчыдылгаларын дыңнап турар. Республиканың чуруттакчылыг суурларының радиожудулгазы барык доозулган. Кызылдың, Каа-Хемниң, Таңдының болгаи Бии-Хемниң Кызылга чоок чуруттакчылыг черлери Кызылдың телевидение студиязының дамчыдылгазын база Кызылдың «Орбита» станциязының дузазы-биле Топ телевидениеиниң программазын көрүп турарлар.

Бистиң республикага телеидение болгаш радио хөгжүлдезиниң перспективалары улуг болгаш солуп. Республиканың чуруттакчылары өөнүт телевидениени база кәре берген.

Тыва радионуң дамчыдылгаларын бистиң республиканың бүлүң бүргүзүле улуг сонуургал-биле дыңнап турар. Эң ылаңгыя чаа амыдырал, мурнакчы дуржулганы иептередир талазы-биле телевидениеиниң болгаи радионуң роли» улуг. Тыва радионуң дыка хөй дамчыдылгалары радио дыңнакчыларының ынак дамчыдылгалары апаргылаан. Неделяның среда санында доктаамал шакта «Хойжуларның радиостанциязының» музыкалыг медээзи чаңгыланып үнер. Ол үеде хойжуларны радиорепродукторлардан адырары берге. Эң баштай эфирге чаңгыланып эгелээн-деи бээр тос чыл чедип чоруур ол «Радиостанция» хойжуларның өзулут-ла өдүүг, сүмелекчиэи болгаи школазы апарган. Улус ажыл-агыйрединциязының улуг редакторуну Седен Хертек удурулге бүрүзүн солуи утка-шыварлыг, дээштиг болдурар дээш бодупуң чогаадыкчы арга-мергежилди-биле ажылдап турар. Ол ышкаш «Төрээн Тывавыстаа», «Улуг-Хемниң чалгыларыи», «Тываның херээженнери», «Чалыг назының отчугажы» деп радиожурналдар, «Миллионнарның деиичи университеди», «Совет кижиниң моозу-шыиары», «Үежилеривистиң өөур-хевири» деп дамчыдылгалар база-ла радио дыңнакчыларының сонуургалын доктаамал чаалап ап турар.

Радиога хөй чылдар иштинде ажылдап, бодуиуң ажылынга мергежээн радиожурналистер Дартан-оол Ендаиы, Лориса Зубареваны, Кимоол Хертекти болгаи аныяк радиожурналистер Делгер-оол Ооң, Сооржак Калдар, Сиирин Таваа, Доржу Кара-оол, Александра Монгуш, Елена Монгуш, дикторлар Владимир Тиимей, Ирина Чимит оларны бөгүн адаары өөрүнүүр. Оларның кылган дамчыдылга бүрүзүи радио дыңнакчылары улуг сонуургал-биле дыңнап турарлар. Телевидение болгаи радио дамчыдылгазының техниктиг шыпарын хандырарыта бүгү биилиин болгаи күжүн салып турар инженер-техниктиг ажылдакчылардан көл инженер Ю. Бадокимов, улуг инженерлер М. Куулар, О. Зайцев, техник Сельдимешева олар коллектив кежиитүннериинң хүндүткелин чаалап алгаинар.

Бо чылын Тывага радио ажылдап эгелээнден бээр 40 чыл ою болуур. Эң баштай тыва сос эфирге чаңгыланып эгелээнден бээр бо хүннерге чедир тыва радионуң эрткен оруу ындыг-ла узуп эвес бол, ол үениң дургузунда чонуң идейлиг киижизидилгезиигге, ооң-мөзелдыг моозу-шыиарының хевирлеттиигеринге радио улуг роль ойнаан.

Кызылдың телестудиязы тургустунгандан бээр бо чылын 10 чыл болуп турар. Бо он чылдың дургузунда аныяк студианың чогаадыкчы кадрларының мергежили өскеи. Бедик идейлиг, солуп уткалыыларлыг теледамчыдылгаларны белеткээринге журналистер Алексей Чараш-оол, Валентин Клейменных, Ондар Даканоол, кол режиссёр Сергей Лоудичкин, режиссер Мерген Людуп, Луиза Рудольф, кинооператорлар Карма Монгуш, Шамиль Седен-оол, телеоператорлар Борис Черногубов, Александр Ортеней, дикторлар Ольга Маланова, Дыдый Сотпа оларның киржилгези улуг.

Музыка культуразын чонга пропагандалаар талазы-биле телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединиң симфониктиг оркестри улуг рольду ойнап турар. Ол тургустунгандан бээр бо чылын база он чыл болуп турар. Эң баштай 18 кижи составтыг турганындан ам 36 кижи чедир өскеи, ооң-биле кады күүселдениң шынары база бедээн болгаи артистериин мергежили өскеи. Симфониктиг оркестр үгле радио, телевидениеге ойнаарындан аңгыда, хоорайның болгаи кодээниң чуруттакчыларының мурнуиа хөй улаа концерттери төргүүи келген. Оркестриң артистери В. Нестерев, Г. Бутенко, Б. Бабиков, В. Шанагин, Ю. Макаров болгаи өскелер-даа чогаадыкчы мергежилин хүи бүрү бедидип турарындан аңгыда, хөй-иитии акылыига база идепкейлиг киижи турарлар.

Бо хүннерде радио болгаш телевидениеиниң чогаадыкчы коллективиниң ажыл-чорудулгазы СЭКП-ниң XXV съездиинии төөгүлүг шиитпирлерии амыдыралга боттандырар дээш туржуп турар совет киижилериин маадырзыг күш-ажылын чырыдарынче, оларның мурнакчы дуржулганын иептередириичe утланган. Иитилел-политиктиг болгаш уран-чечен дамчыдылгаларга деиичи национал политиканың боттанышкыны, хөй националдыг совет улустуң бызыг пайралы доктаамал чыруттунып турар.

Партиянып XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерии амыдыралга боттандырар дээш бүгү чонуи демиселиве боттарының үлүүи кадып, чонну коммунистиг ёзугга киижизидиигеринге партиянып болгаи чазактың шынчы дузалакчызы деп чаагай адын шыиыдар дээш, теле-радиожурналистер болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар улам сорук киришкиннииг ажылдап турарлар.

Е. ТАНОВА,

Тыва АССР-ниң Министрлер Совузелиниң телевидение болгаш радио комитединиң даргазының оралакчызы.

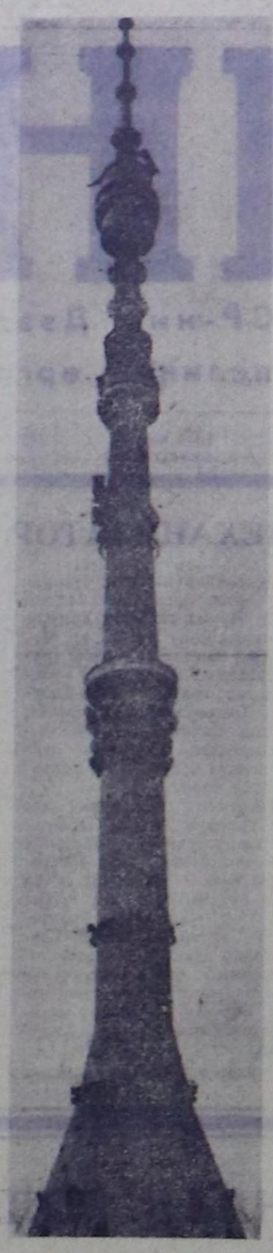

ЧУРУКТА: Москваның Останкинода телебашнязы. Ооң бедии 540 метр болгаш дензизи 55 муң тонна. Ында тургускан аппаратураның дузазы-биле делегейниң аңгы-аңгы хоорайларындан чаңгыс угда 24 программаны хүлээп ап болур.

Останкино телебашнязы — делегейде эң бедик телебашняларның бирээзи. Ооң черден дыка бедик каъдында «Седьмое небо» деп ресторан база туруп турар. Ол боду долганып турар ресторанның бедиинге аяс хүнде Москваның панорамазын көөр дээн даштыкы туристерни ба-ла көрүп болур.

А. КАЗАНЦЕВТИҢ фотозу.

Шынарның беш чылынга быжыг магадылал

1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң Директивалаарында иитилел бүдүрүлгезиин техниктиг деңнелиг болгаш ажыктыг чоруун бедидер талазы-биле ажылдарның калбак программазын тодаратқан. Улустуң амыдыралының деңнелин бедидериниң кол үндезини болур продукцияның шынарын улам экижилериидиида база онзалап айыткан.

Онгу беш чылдың соруглаары улуг болгаш нарын-даа. Шынар көргүзүглерии улам-на экижадын тургаш, үлетпүр болгаш тудуг бүдүрүлгезиниң хемчээлин дыка улгаатырары көрдүнген. Ооң-биле черге-лештир чүгле шынарны экижидер эвес, харын база оны углап-баштаар, үзүп хуусаага баш улур планнап, төлезилээр ужурлуг.

Бүдүрүлгениң хемчээлиниң өзери-биле продукциянын шынарының экижилериниң аразында харылзаа эки боон турар чамдык коллективтерни бистиң республикадан айтып болур. Оларга «Тыва даг-дүгү», «Тыва кобальт» комбинаттар, Кызылдың даараныла комбинады хамаарыжыр.

«Тыва даг-дүгү» комбинатка беш чыл дургузунда бараанныг даг-дүгү бүдүрениниң хемчээли 1,7 катаи улгатқан, а 1972 чылдан бээр ол бүдүрүлге чери продукциянын шынарын бедидер талазы-биле багай эвес ажылдап турар. Ооң продукциязының 90 хуузу баштайгы иегелде-биле дужаттынып турар.

Даг-дүгүнүң бүгү сорттарын шынар талазы-биле бирги чергеиин деп сапаан болгаш нөс-таавы кылыр маркалыг даг-дүгүн — эң чергиин категориянын кылдыр аттестастаан болгай.

«Тыва кобальт» комбинатта продукциянын шынарыига хомудал беш чыл дургузунда 2,5 катаи кызырылган болгаш бүдүрүлгенің технологтуг горудулгазын хынаар 136 аргаларны ажыглалга киирген. продукциянын 78 хуузун технологтуг режимге бүрүи дүүштүр дужаап турар. Ол комбинат продукциязы кэнлыг-даа холуг чокка, магадылал-биле дужаап турар.

Кызылдың даараныла комбинадында бөрги соруглуг даграглыг кылыглары 1975 чылда 97,6 хуу болган, а планнаны — 96 хуу. Ооң-биле кады чыл санында-ла ассортиментиниң 90 хуу хирези чаартынып, продукциянын хемчээлиниң талазы-биле план көргүзүглери улам улгадып турар.

Ынчалза-даа чамдык бүдүрүлге черлериниң ындыг чедиишкини турза-даа, хөй-хөй үлетпүр бүдүрүлгелериниде продукциянын шынарын экижидериниң талазы-биле ажылды четпес чорудуп турар.

Кызылдың тууйбу заводунуң продукциязының сан болгаш шынар-даа талазы-биле көргүзүглери соолгу чылдарда кудулаан. 1975 чылда «100» деп маркаларның туйбузун кылып үндүрери 82,2 хуу боон, 1974 чылдыындан 10,3 хуу эвээжээн. Үрей кылдынары продукциянын иитии хемчээлинден 10 хуу чедип турар. Продукциянын үрей кылдынганындан 1975 чылда завод 25 муң рубль каражалыг болган.

Хыналдаңы дарый кылып, шиитпирлерии, түүнделдерии үндүрүп турза-даа, шынар дугайында айтыргыны ында дыка оожум шиитпирлеп турар.

Од ышкаш «Тыва көдээ тудуг» трестиң бүдүрүлгелериндеде тудуг материалдарының шынарының байдалы база ындыг.

Шуурмакта маңа белеткээр чердеи арткеи чылын өртемчүпеии улгаттырганы, продукциянын шынары күүдэ болганы дээш 12 муң ажыг рубльии күрүне бюджединге тыртқан.

Бүдүрүлгелериин техниктиг дериглезиниң, продукциянын бүдүрүп үндүрииниң технологиязын сагыырының айтырыгларын шиитпирлээрии сонгаварладып, продукциянын шынарынче кичээнгейии көпкадып турары канчап-даа таарышпас.

«Тудуг кезектери» комбинатта администрацияның, партия болгаш профэвилел организациялары продукциянын шынарын бедидериниң айтырыгларынче кичээнгейии кошкадып, продукциянын шынары дээш коллективтиң харысалгазын ажылчыг бүрүзүге угаадып кижизидерии сула шиитпирлеп турар. Чижээ, 1975 чылда демир-бетон кылыдар пегиинии продукциязының чүгле 5,4 хуузун үрей кылыышкын чокка хүлээп алган. А продукциянын хөй кезиин 2-3 удаа эде кылган, дужаап турган.

Республиканың септелге черлериие кылдынган техниканың шынары чогуур иегелдезиие четпейн турар. Тыва АССР-ниң Чонуң амыдырал хандырылга министерствозунуң, «Сельхозтехника» катызыышкынының бүдүрүлгелериие болгаш автосептелге заводунга ол хамаарыжыр.

Кызылдың телеательезиниң септээн техниканың 50 хуузу катаи кылыры-биле эгиттиниир турар.

«Сельхозтехниканың» Бии-Хем. Чадаана болгаш Кызыл салбырларынга септээн тракторларны хынаарга, чедир кылдынмаан үүлдерлиг, даштыкы хевирии эдип, будувааи болгулаар. Оон ужурудан республиканың ажыл-агыйларының чылдың-на септелгеге дыка хөй акша-хереигии чарыгдап, техниканың чаа түрар чоруунга таваржып, артык кезектер чедиишпейн турар.

Республиканың хөй-хөй будүрүлге черлериидеи технологтуг режим кошкан, нормативтиг документация, хемчээр техника-биле чепсегленириче кичээнгей салбас, материалдарның болгаш артык кезектериң шынарын хынавайн турар. Оон түүнделиидеи продукциянын шынары багай, будүрүлгенің иштики чарыгдалларының улгадын турары таварылга эвес.

Чонуң амыдыралының бедик деңнелдиг апарганы калбак хереглел барааннарын кылып турар будүрүлге черлериниң продукциязының шынарын улам экижидерии иеген турар.

Од ышкаш хереглелдиң хевирлери база чаартынган. Амгы үеде хереглекчилериниң эт-хереселдериниң чүгле шынарынга эвес, харын база оларның өң-чүзүүнүге, даштыкы хевириие иегелдезии улгаткан. Бо талазы-биле бажың хереселдери, дааралыг хептер, идиктер кылыр будүрүлгелериниң мурнунда улуг соруглга салдынган. А чамдыкта 60 чылдарда-ла кылыч, үндүрүп турган продукциянын чаа хевириин кылыглары дээш сайгарын турган таварылгалар бар. Мебель кылыр фабрикага ындыг таварылга база болган.

Республиканың аъш-чем будүрүлгелери хлеб, эът болгаш сүт кылыгларының бедик шынарлыг болуруи хандырар ужурлуг. Ынчалза-даа чонга куду шынарлыг хлеб, булка кылыгларын, сүт аймаан, эргижирей үрелген балыкты, эттиг садар таварылгаларын тургулаан.

Онгу беш чылды шынарның болгаш будүрүлгенің ажыктының беш чылы деп адап турар. Ынчааташ шынар дугайында айтырыгны чаа деңнелче көдүрүп турары таварылга эвес.

СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Совузелиниң продукциянын шынарын бедидериниң талазы-биле түскай доктаалды хүлээп алган. Үдетпүр будүрүлге черлериниң аразынга шынар көрүлдезиниң хөй-иитии конкурузун чарлаан.

Устүнде айыткан доктаалды өзүгаар шынарны бедидериниң, оны углап-баштаарының комплекстиг системазының талазы-биле Львов хоорайның будүрүлгезиниң дужулгазын өөренип көөрүнүң тодаргай хемчеглериң ажылдап кылыр, продукцияны шынарның 3 категориязынга аттестастаарының ажылын идепкейжидер ужурлуг.

Чиг-эттиң шынарын бедидери, хүлээп алырының контролюн организастаары, материалдарны болгаш белеп кылыгларны кадагламаарын чурумчудары, будүрүлге эстетиказының, күш-ажылдың культуразының, амгы үениң технологтуг корум-чурумун, дериг-хереселдерии будүрүлгеге ажыглаарының, будүрүлгени механизастаи, автоматчыдарының талазы-биле ажылдар планнарның кол негелделери болур ужурлуг.

Контрольдуң бүгү-ле аргаларын ажыглаваас, хемчээр болгаш хыналда хереселдерибиле будүрүлгени долдур хандырбас болза, продукцияның шынарын бедидери болдунмас. Шынарны бедидериниң эң чүгүле факторларының бирээзи — кижи болгаш ооң күш-ажылы. Львов хоорайның будүрүлгелериниде ажылдакчы бүрүзүнүң хууда харысалгазын бедидериие үндезилээш, продукцияны үрей кылыр чорукту узуткаарының системазын тургусканы таварылга эвес. Ажылчын кижиниң шынарлыг, магадыладыг кыдыр ажылдаары ол системаның чарылбас кезээ боон турар.

Шынарга ажылчын магадылал деп чүл? Хүлээлгезин чүгле ак сеткилдиг күүсединбиле кызыгаарлаттынар бе? Чок, кызыгаарлаттынмас. Күш-ажылды организастаарын экижидери, ажылчын туруштар бүрүзүн эртемге үндезилеп тургузары болгаш чогаадыкчы өзу-биле ажылдаары-дыр.

Продукцияның эки шынарлыг болуру дээш шимчээшкиниң киржикчилеринге экономиктиг идиги кылып, оларның эки ажылдааны дээш бээр шаңнал-макталдарны доктаадыры чугула.

Продукцияның шынарын үш аңгы категорияларга аттестастаарын чорудар болгаш оларның техниктиг деңнелин тодарадыр ажылды будүрүлге черлеринге калбартып чорудар. Амгы үеде бистиң республикада продукцияның чүгле 10 хуудан ажыг хевирлерин аттестастаан. Будүрүлге черлериниң 80 ажыг хуузу бо талазы-биле ажылче кичээнгейии эгелеп киргбаан.

Республикада чоруп турар шынар көрүлдези бо талазыбиле ажылче кичээнгейии күштедирери, иштики курлавырларны илередип, долдур ажыглаарынга идиг бээрии чугаажок.

Г. ТУТЫНИНА,

Тыванын курхайгаарал лабораториязының стандартизация кылдызының начальныгы.

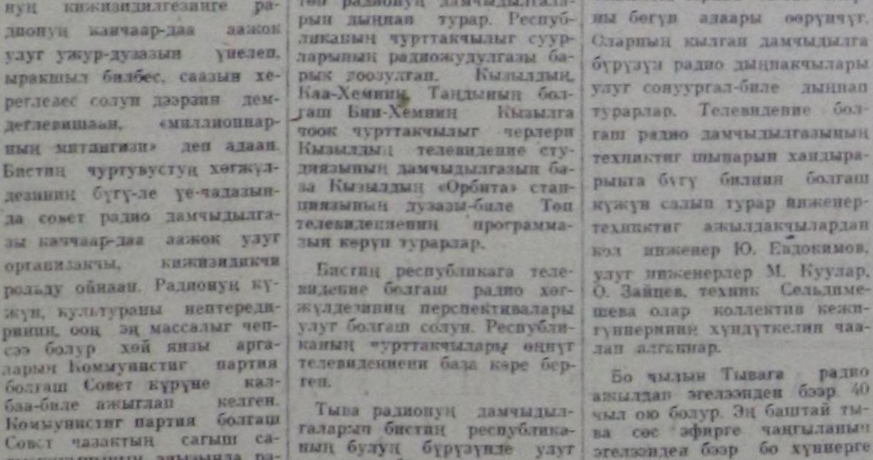

КЫЛЫР АЖЫЛ МУРНУВУСТА

Бистиң республикага радиолуң болгаш черле харылзаа ажылынчы сайзырап келгенииң база-моон соңгаар кандыг ажылдарны кылып чорударын планнап турарыпың дутайын чугаалап бээрии республиканың будүрүлге-техниктиг харылзаа эргелелииниң начальныгы **Александр Калзанович Иргиттен** бистиң корреспондентивис дилээн.

— Амгы үеде республиканың хоорай, суурларында радио дыңнавайн турар кижини тывары берге. Ырак-узак черлерде чурттап турар малчынпар-даа Москваның болгаш Кызылдың радио дамчыдылгаларын хостуг дыңнап турарлар.

1966 чылда Кызылга эң кыска ийи программалыг радио дамчыдылгазының станциязын ажыглалга киирген. Ооң дамчыдылгазын болгаш «Маяк» программазын чоокку черлер—Каа-Хем, Бии-Хем, Таңды, Улуг-Хем районнарның чуруттакчылары дыңнап турар. Амгы үеде Тывада 59 радио белдирлерин дамчыштыр ажылдаар радио төчкаларының саны барык 47800 четкен. Оларның ажылдаар шыпарын экижидер талазы-биле соолгу чылдарда элээн ажылдарны кылып чорутқан бис.

Будүрүлгениң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары сыгад мурнуиуң социалистиг чарыжын калбартып, шалыпның ажылдаазы, СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынган хүнүн таварылгатыр Кызылда радио дамчыдылгазының чаа станциязын ажыглалга киирген. Ол мурнуида турган станциядан бээ катаи күштүг.

— Ам онгу беш чылда планнаттынган ажылдарның дүгайында каш сөстен чугаалап көрүпеерем.

— Онгу беш чылда капитал тудугга эрткен беш чылдаазыидан ийи катаи хөй акша түүүп азы 10 млн. рубльди шиңгээдип алыры көрдүнген. Кандыг объектилер туттунарыл? Кызылга автоматтыг телефон станциязың тургузар, харылзаачыларга 100 квартиралыг бажыңны тудар болгаш, радио дамчыдылгазының ам туруп турар 45 метр хемчээлдиг антена суургазын 150 метр суурга-биле солуур. Чамдык районнар төптеринде районнуң харылзаа белдириниң бажыңнарының тудуун эгелээн.

Келир чылын Кызылга телевидениеиниң ийиги программазын ажыдарывыс хоорайның чуруттакчыларынга өөрүнүүр медээ болур боор деп бодаар-дыр мен.

— **Коллективиңер хөй кижи санныг ажылчын коллективтериниң бирээзи болгай. Ында мурнакчылар база экээш эвес. Оларның чамдыктарының аттарын адап көрүпеерем.**

— Республиканың радио-телевидение дамчыдар төвү эрткен тоску беш чылда эки көргүзүглерии чедип алганы дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президимуиуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан. Ынчаарга коллективтиң ажылчыннарының аразындан Кызылдың харылзаа белдириниң почтачызы Н. Рашкевич «Хүндүлелиң Демдээ» орден-биле, Шагаан-Арыгда районнуң харылзаа белдириниң монтёру Б. Конгарак Куш-ажылчы Алдар орденниң III чергези-биле, 2 кижи медальдар, 40 кижи «Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп хөрек демдектери-биле шаңнатканнар. Ооң аңгыда Владимир Васюков, Валентина Кирпичева, Яков Годяев олар Тыва АССР-ниң харылзаазының алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүзүг атты чаалап алганнар.

ЧИТА ОБЛАСТЬ. Тоску беш чылдың мурнакчы ажылдакчызы Михаил Николаевич Габышевтиң удуртқаны «Заря» колхозтуң бригадазының кадарып турар одарында барык чеди чүс ивилер бар. Каларек районнуң иви өстүрүкчүлериниң социалистиг чарыжында коллектив эң дээре түңнелдерии чедип алган болгаш СЭКПниң XXV съездиин аттыг бригаданың хүндүзүг адын чедип алган.

Г. КАЛАЧЬЯННЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

БӨДАЛЫМ МЫНДЫГ

СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын бистиң Аппгаты салбырыңң хойжулары элчеглиг кичээлдеринге хапшы-биле өөренип, партияның үндүрген шиитпирлерин күүседир дээш улам күжениишкиниг ажылдап турар.

Малчынаваш, 16 чыл болуп тур мен. Бо үениң иштинде мындыг улуг хар чаггай, берге кышка черле таваржып корбээн мен. Кыштың байдалы бистиң малывнарга улуг шылгалданы таварыштырган. Ам бергелерни ажып эртип, малдың чаш төлүн камгалап алыры-биле малчывнар күжениишкиниг ажылдап турарлар. Бодум хуумда бо чылын эрткен чылгы төрээн 400 ажыг баш хураганны кадарып, оларның барык чартык кезиин тургузу азырап кыштадым. Совхоз мал чеми-биле эки хандырып, дузалаанының түңнелинде олар хорамча чок болуп, ам колдуунда азыралдап үнгеннер.

Кодээ ажыл-агыйны улам сайзырадыр дугайында партияның салган соругларынга дүүштүр онгу беш чылда бодум хуумда база түскай планны тургузуп, совхозтуң экономиказын көдүрериниче, эң ылаңгыя мал ажылында четпестерни моон соңгаар катаптаазаавыиче угланган чамдык бодалдарымны база иле-реткеп мен. Бистиң совхозтуң кол адыры — хой ажылы. Ындыг болганда кол кичээнгейни боже углап, ооң бажын өстүрер, продуктулуг чоруун чедип алыр ужурлуг бис. Биете бо талазы-биле ам-даа чедир кылдыныпаап түүлдер, шиитпирлээр соругулар хөй.

Мээң бодап турарым-биле алырга, совхозта укааажыдыллга ажылы кончуг багай тургустунган. Бисте бүгү хойларны холуп каан, чүзүп шокар. Ынчангаш моон соңгаар ажылды бир дугаарында моон эгелеп, хойну укааа, чүзүп аайы-биле классетап ангылаары чугула. Бо талазы-биле хойжу эп-оорүң чугаалажып, айтырыг көдүрүп турары чөптүг.

Малдың эткир, сүткүр, дүккүр чоруун чедип алырда, ону эки семиртип алырындаң база кол хамааржыр. Бисте семиртилгени, чайлаглаашкынны органнзастап, дүктү кыргып турарында организас чок түүлдер бар. Малчывнар тайгаже орайтап үнгеп, аңаа каш хонгаш, дедир көжүп кирер.

Бистиң кол чайлаавыс Час-Адыр. Ынчаарга ону черле эки төпчүдүп алыры эң чугула. Борта чүгле бистиң райондан эвес, а кожавыста районнарның малы кээп чайлаар. Борта хой кыргыыр пунктудан тудуп, хойну эртежик тайгаладып үндүре бергеш, тайгага кыргыза база эки хире. Хой кыргыдып алыр дээш суур кыдыныга чайның чартыын эрттирер чоруктарны болдурбазы чугула. Ол ышкаш чайын Час-Адырга кижи эмчилери барбас. Кандыг-даа таварылгалар тургулаар. Моон соңгаар орта кижи, мал эмчилериге түскай пунктудан тудуп, орта эмчилерден эолчештирип тургусса эки деп бодаар мен. Ынчанмаска чамдыкта вертолет чагыдар таварылгалар тургулаар-дыр.

Мал чеми белеткеп алыр ужурлуг черлерни эки ажыглавайн турарывыстан чыл бүрүде план күүсеттинмейн турар. Хөй сиген кезии алыр ужурлуг Көп-Кежиг, Иштии-Шык дээн ышкаш делгем сиген шөлдерни чоннуң хуу малы, совхозтуң фермазы чай, кыш чок са базып турар. Бо черни чөптүг ажыглаар болза, элээн хөй мал чемни ооп ап болурунуң аргазы бар.

Бо бүгү айтырыгларны моон мурнунда хурал-суглаага үргүлчү чугаалап, сүмелеп киирип келген мен, ол деткимче чок болуп, ону өөренип көрбейн турары хомуданчыг. Ам совхозтуң удуртукчулары, түскай эртемнигнери бо бүгүнү ажыл-ишке өөренип көөр боор деп күзээр-дир мен.

Мээң хойжу эп-оорүм бо талазы-биле меңээ каттыжып турар.

Н. КУУЛАР,

«Шекпээр» совхозтуң Алнгаты салбырында хойжу удуртукчузу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

СОВЕТ ЭГЕЛЕКЧИ ЧОРУКТУ ДЕТКЭЭН

БЕРЛИН. (СЭТА). Совет чазактың Чоокку Чөөн чүк талазы-биле чоокта чаагы медеглелин бүгү-нииги тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарынче угланган, тодаргай болгаш чогуур үезинде кылган эгелекчи чорук кылдыр көрбүшаан, ГДР аңаа байыр чедирип турар деп, ГДР-ниң чазааның парлап үндүрген медеглелинде чугаалап турар.

Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг шиитпирлээшкинниң үндезини болза эжелеп алганы бүгү-ле араб девискээрлерден израиль шериглерни үндүрери, бодунуң күрүнезин тургузар чарылбас эргезин киириштир Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар национал негелделерин хандырары, Чоокку Чөөн чүктүң бүгү күрүнелериниң айыыл чок чоруунуң болгаш ныызыгаарларының дээш болбазының делегей магадылалдарын хандырары болуур ужурлуг дээзининң дугайында бодунуң бодалын ГДР-ниң чазаа бадытказан.

ГДР-ниң чазаа Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женеваның тайбың конференциязын ол айтырыгны чөптүү-биле аайлап шиитпирлээринге делегейниң үре-түңнелдиг механизми кылдыр көрүп турар деп меделелде демделээн. Шуут сонуургалдыг бүгү талаларның, ооң иштинде Палестинаны хостаарының организациязының киржилгези-биле ол конференции бодунуң ажыл-чоруулгазын катап эгелээн турары эргежок чугула. Женеваның тайбың конференциязының ажылын ийи үе-чадага организастаар дугайында Совет Эвилелинниң саналы аңаа чаа болдунар аргаларны ажыдып турар.

КНО-НУҢ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУК ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Айыыл чок чорук чөвүлели ЕАР-ныи дилээ-биле Иордан хемниң барыын талакы эриинде болгаш Газа секторунда Израильдиң эжелеп алганы араб девискээрлерде байдалдың дугайында айтырыгны чугаалажып, көөрү-биле бачым хуралга чыылган.

Араб черлерде израиль эжелел эрге-чагыргаларының үүлгедип турары террорнуң, күчүлээшкиннің болгаш ужурдуржок аажылаашкынның кампаниязын делегейниң хөннитизи шиитпирлин-биле буруу шаап турар. Эжелеп алганы араб девискээрлерге Израильдиң болицейжи ужурдуржок ажылаашкыннарының түңнелинде араб чоннуң аразында олум-чидим хөй болуп турар.

Эжелеп алганы бүгү-ле араб девискээрлерден израиль-шериглерни чүгле бүрүнү-биле болгаш соңгаарладышкын чокка үндурери, Палестинаның араб улузунуң чарылбас эргелерин хүлээп көөрү араб чурттакчыларга тайбың амыдыралдың байдалдарын тургузуп болур деп, Айыыл чок чорук чөвүлелинин чаа хуралыбыле холбаштыр КНО-нуң бедуктеринде демделеп турар.

Палестин улустуң эргежыктарының болгаш тура-соруунун дүрүм ёзугаар база хүлээп кордүнген төлээлекчизи болур Палестинаны хостаарының организациязының (ПХО) төлээлекчизин чөвүлелдиг ажылынга киржири-биле чалаар дээн бодунуң мурнундагы шиитпирин Айыыл чок чорук чөвүлели бадылаашкынынарның хөй нуруузу-биле бадыткаан. ПХО-нуң төлээлекчизин чалгарынга удур чүгле чаңгыс америк төлээлекчи бадылаан, Чоокку Чөөн чүкке Израильдин агрессчи угланыышкынын Каттышкан Штаттарның деткиирин үргүлчүлеп турарын ооң-биле бадыткаан.

СЕССИЯ АЖЫЛЫН ДООСКАН

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Совет-америк доктаамал консультативтиг комиссияның сески сессиязының ажылы аңаа доозулган.

Ол комиссия болза ССРЭ биле АКШ-тың аразында 1972 чылдың май 26-да чарган, ракетага удур камгалал системаларын кыыгаарлаарының дугайында керээниң болгаш стратегтиг шаап халдаар чепсегленишкиннерни кыыгаарлаарының талазы-биле чамдык хемчеглер дугайында түр дугуржулганың, а база ол ышкаш, 1971 чылдың сентябрының 30-да ийи чурттуң аразында стратегтиг шаап халдаар чепсегленишкиннерни кыыгаарлаарының талазы-биле чамдык хемчеглер дугайында дугуржулганың соругларын база үүлдерин боттандырарынга идиг боор хүлээлгелиг.

СОҢГУЛДА МУРНУНУҢ ДЕМИСЕЛИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Эге» соңгулдалар деп адаар ээлчеглиг соңгулдалар Каттышкан Штаттарда эртин турар. Республикапчылардан болгаш демократтардан президентиниң албан-дужаалынга киреринн семен турарларның ат-алдарлыын ол соңгулдаларның чорудулгазында тодарадыр болгаш ооң түңнелин барымдаалап ол партияларның национал съездилериниден делегаттар президент эрге-дужаалга кирер семекчилерни депшидип үндүрер.

Алабама, Джорджия болгаш Индиана штаттарга болгулаан эге соңгулдаларның баштайгы сан-медээлериниден алырга, республикапчылардан президент Дж. Фордтуң адаанаажыкчыы, Калифорния штаттың губернатору турган Р. Рейган тиилелгени чедип алган. Федералдыг округ Колумбияга (АКШ-тың пайысылалы) Дж. Фордка адаанаажыкчы чок турган.

Ооң мурнунда Дж. Форд алды штатка болган эге соңгулдаларга тиилелгени чаалап алган. Бадылаашкыннарның баштайгы ээлчээнии соонда президентите катап соңгудары-биле болдунуң кандидатуразын национал съездиге депшидип үндүрериие Дж. Форд ынаның турар деп, Ак бажыңның төлээлекчизи медегээн.

Джорджия болгаш Индиана штаттарга, а ол ышкаш федералдыг округ Колумбияга Алабама штаттың губернатору Дж. Уоллести база конгрессмен М. Юдоллду тиилеп үнген, Джорджия штаттың губернатору турган Дж. Картер болдуиуң демократтардан мурнап турар туружун быжыглап алган. Алабамага бирги черге Дж. Уоллес үнген.

РАСИЗМНИ УЗУТКААР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң болгаш Африка чангыс-эп организациязының хүлээлгези — расизмни база аймак-сөөк ылган кызын-кыяр чорукту узуткап чөк кылыры болуур деп, КНО-нуң Апартеидке удур түскай комитединиң даргазы, Нигериянын КНО-да доктаамал төлээлекчизи Лесли Гарриман медеглээн. Гаванага болур делегейниң апартеид талазы-биле семинары делегейниң хөй-ниитизиниң кичээнгейни аймак-сөөк ылган кызын-кыяр чоруктуң бүгү хевирлерни узуткаларының эргежок чугулазынга мөөнүээр ужурлуг деп, ол журналистерге беседазынга демделеэн. Зимбабвениң болгаш Намибиянын улустарынга бот-тодаратгынар эргени тыпсырының чугулазын ол база айыткан.

Л. Гарриман ССРЭ-нин политиказының дугайын чугаалаш, Совет Эвилели Африканың улустарының национал-хосталгалыг демиселинге кезээде дузалажып келген деп демделеэн. Ол деткимче национал хосталышкын дээш, расизмге удур демисежип турар улустарның бедик үнелээшкинин алган.

Г. Гарриман АКШ-тың күрүне секретары Г. Киссинджерниң Африканың чурттаарынга чоруушкуунуң соругларын шүгүмчүлээш, Каттышкан Штаттар Африканы кезээде-ле чиик өртектиг чиг-эттин үнер дээш кылдыр көрүп келген болгаш делегейниң ол районунга бодунуң алыскак-чиккек эрге-ажыктарын барымдаалап турар деп айыткан. АКШ Африканың мурнуу түүнде расисчи ёзу-чуруумнарны деткип келген болгаш деткип турар, ол дээрге «чаа хевирниң колониализмин нептередиринин политиказының, бүгү улустарның бүрүү шапканы политиканың» илерээшкинидир деп, ол демделеэн.

ЧССР–ССРЭ: интернационализмниң принциптеринге

ПРАГА. (СЭТА). ССРЭ биле ЧССР-ниң аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-бодунга дузалажылга дугайында 1970 чылдың майның 6-да Прагага ат салган керээ совет-чехословак харылзаалларның хөгжүлдезинге төөгүлүг үе-чада болган. Бо чылын акыдунма чүрттүн ажылчы чоннары ол керээнин алды чыл болган ооң байырладыы-биле демделеп эрттирип турар. Ийи чүрттүн, Коммунистиг партияларының база чазактарының удуртукчулары эштер Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин болгаш Г. Гусак, Л. Штроугал оларның ат салганы ол керээ ийи улустуң эрге-ажыктарынга, тайбыныың база социализмниң улуг херээнге шынчызы-биле бараан болуп турар болгаш моон соңгаар-даа бараан болур деп, хуралдарга база кежээлерге онзалап демделеп турар.

Ук керээ политиканың, экономиканың, эртемнин болгаш культураның кады ажылдажылгазының бүгү талаларынга чаагай салдарны чедирип турар деп, чехословак парлалга демделеп турар. Партиялар аразының ёзулуг-ла эш-хүүзүнүн интернационалисчи харылзаалларының үлегер-чижээ болуу берген. СЭКП биле ЧКП-ниң аразында харылзаалар чыл келген тудум-на быжыгып база ханылап турар.

Ийи чүрттүн улус ажылагыйының хөгжүлдезинин күчүлүг быразы болуу берген совет-чехословак экономиктиг кады ажылдажылга туруп көрбээн бедиктеринде четкен. Ботбодунун аразында бараан саарылгазы бо беш чылда рекордчу чүрагайга—24 миллиард рубльге чедер. Эрткен беш чылдың деннелинден 40 ажыг хүү ажар. Эртем-техниктиг кады ажылдажылга калбаа-биле хөгжээн. 500 ажыг эртемшинчилел институттары болгаш бүдүрүлгелериниң эртем киидистери аразында шуут харылзааны тургускан болгаш улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин эң чүгула айтырыгларын кады шиитпирлеп турар.

Культураның үнелиг чүүлдерин солчуру чыл бүрүде калбарып турар. Ол чорук бистин культураларывысты удурдулгага ыдалап тургаш, акыдунма өлүрүүр дайынны кыпсып үндүрериниче чүткүп турар. Ливан Республиканың чаа президентизин хуусаа бетинде соңгуур дугайында кайы-кайызынга тааржыр шиитпир чедип алдыган хирезинде-ле Ливанда үргүлчүдеп турар амгы халаптыг чоруктуң чогум үткааы болгаш чажырган шывыы ында болуп турар. Норданияга кылганы ышкаш, удурланыышкынның палестина шимчээшкиниинің база бир баазазын Ливанга угуткап чок кылыр дээш, империализм болгаш реакция ыидыг херекти үүлгедип турар.

Ындыг политика Израильдиң чазаанның чорудуп турары, эжелеп алган араб девискээрлерни эалеп турарынче, Палестинаның үш миллион араб улузунуң бодунуң күрүнезин тургузар эргезин казырынче угланыышкынның эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

Тель-Авивтиң көңгүс бодавайн турганы ыидыг түңнелдерниг болган соңгулдаларның соонда Рабинниң чазаа араб чурттакчыларны үжур-дүржок аажылаар чорукту күштелдирре берген. Удурланыышкынның араб чыскаалдарын шеригler болгаш полиция орнээл чок тарадыр сывырып турар. Эжелелге удурлаигаш ынжилерни тудуп хоругдап, үндүр шөлүп, үжур-дүржок аажылап турар. Ынчалзажок чүгле Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар национал негелделерин, ооң бодунуң күрүнезин тургузар чарылбас эргезин киириштир, тайбыныы быжыглаарынче угланган деп, Израильдиң Компартиязының ГК-зы айтып турар. Ол чугула эгелекчи чорук болза дайынныц ондактыг одаан үзуткап чок кылыры-биле улуг күжениишкинерии салын турар социалистит улуг күрүнеиин принципиалдыг политиказының илерээшкини-дир.

Соолгу 28 чылдың дургузунда дөрт катап — 1948, 1956, 1967 болгаш 1973 чылдарда — араб-израиль чөрүлдээ дайынче шилчип келген. Ынчаарга бешки удаазында ыидыг болбас деп бодаар болза медегей чорук болур ийик. Чоокку Чөөн чүкте амгы «тайбыңдаа, дайын-даа эвес» байдал үр хевээр артып шыдавас. Израильдиң эндере чепсегленишкинии күштелдирип, алдыгы америк флоттуң корабльдерин Ливанның эриктеринде моонгеп, израиль шеригlерии Ливанның мурнуу кызыгаарында чыып турарыи диргелип кел чыдар чаа частыышкынның даштыкы демдектери-дир.

Ливанда соксавайн турар хан тогүүшкүнүүт чорук, ооң түңнелинде 20 муң кижиниц өлгени болгаш ол чыдка капчаар-даа аажок улуг материалдыг когаралды чедиргени ол иштики мөсилдекижикии эвес дээрзи ам улам-на тодаргай болуп бар чыдар. Ливанда чөрүлдээни кандыг-даа аргабиле өөскүтпүшаан, АКШ болгаш Израиль удурланыышкынның палестина шимчээшкиниинің ливан национал-дешилгелиг күштер-биле эвилелин чарарынче, оларга согүшкушну таварыштырарынче база арабтарны арабтарга удур ыдалап тургаш, акыдунма өлүрүүр дайынны кыпсып үндүрериниче үткүп турар. Ливан Республиканың чаа президентизин хуусаа бетинде соңгуур дугайында кайы-кайызынга тааржыр шиитпир чедип алдыган хирезинде-ле Ливанда үргүлчүдеп турар амгы халаптыг чоруктуң чогум үткааы болгаш чажырган шывыы ында болуп турар. Норданияга кылганы ышкаш, удурланыышкынның палестина шимчээшкиниинің база бир баазазын Ливанга угуткап чок кылыр дээш, империализм болгаш реакция ыидыг херекти үүлгедип турар.

Ындыг политика Израильдиң чазаанның чорудуп турары, эжелеп алган араб девискээрлерни эалеп турарынче, Палестинаның үш миллион араб улузунуң бодунуң күрүнезин тургузар эргезин казырынче угланыышкынның эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

Тель-Авивтиң көңгүс бодавайн турганы ыидыг түңнелдерниг болган соңгулдаларның соонда Рабинниң чазаа араб чурттакчыларны үжур-дүржок аажылаар чорукту күштелдирре берген. Удурланыышкынның араб чыскаалдарын шеригler болгаш полиция орнээл чок тарадыр сывырып турар. Эжелелге удурлаигаш ынжилерни тудуп хоругдап, үндүр шөлүп, үжур-дүржок аажылап турар. Ынчалзажок чүгле Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар национал негелделерин, ооң бодунуң күрүнезин тургузар чарылбас эргезин киириштир, тайбыныы быжыглаарынче угланган деп, Израильдиң Компартиязының ГК-зы айтып турар. Ол чугула эгелекчи чорук болза дайынныц ондактыг одаан үзуткап чок кылыры-биле улуг күжениишкинерии салын турар социалистит улуг күрүнеиин принципиалдыг политиказының илерээшкини-дир.

Соолгу 28 чылдың дургузунда дөрт катап — 1948, 1956, 1967 болгаш 1973 чылдарда — араб-израиль чөрүлдээ дайынче шилчип келген. Ынчаарга бешки удаазында ыидыг болбас деп бодаар болза медегей чорук болур ийик. Чоокку Чөөн чүкте амгы «тайбыңдаа, дайын-даа эвес» байдал үр хевээр артып шыдавас. Израильдиң эндере чепсегленишкинии күштелдирип, алдыгы америк флоттуң корабльдерин Ливанның эриктеринде моонгеп, израиль шеригlерии Ливанның мурнуу кызыгаарында чыып турарыи диргелип кел чыдар чаа частыышкынның даштыкы демдектери-дир.

Ливанда соксавайн турар хан тогүүшкүнүүт чорук, ооң түңнелинде 20 муң кижиниц өлгени болгаш ол чыдка капчаар-даа аажок улуг материалдыг когаралды чедиргени ол иштики мөсилдекижикии эвес дээрзи ам улам-на тодаргай болуп бар чыдар. Ливанда чөрүлдээни кандыг-даа аргабиле өөскүтпүшаан, АКШ болгаш Израиль удурланыышкынның палестина шимчээшкиниинің ливан национал-дешилгелиг күштер-биле эвилелин чарарынче, оларга согүшкушну таварыштырарынче база арабтарны арабтарга

Т. СИНИСАЛОНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Москваның И. А. Лихачев аттыг автозаводунуң ажылынналарыбиле ужуражышкынга СЭКП ТК-ниң Чингине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазын фин коммунистер улуг соңуургал-биле танышып көрген. СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң күжениишкиниери, социалистиг дем-каттыштырылга чурттарының идепкейлиг политиказы, капиталистиг чурттарның тайбынга ынакшылдыг, чүвени угаазылалдыы-биле бодап көөр болуктери-биле оларның ажыл-херекчи кады ажылдажылгазы бодунуң чогумчалыг түңнелдерин берип турар, дээрзининң дугайында ооң бодалынга изии-биле чүүлдүргүнүп турар бис деп, Финляндияның Компартиязының оралакчы даргазы Тайсто Синисало медеглээн.

Бүгү коммунистерге, бүгү делегейниң ажылчы чоннарынга СЭКП-киң XXV съездизиниң түңнелдериниң канчаар-даа азык улуг ужур-дузазын ол СЭТА-ның корреспондентизибиле беседазынга онзалап демделээн. Финляндияда бистер ханыктың мурнунда ниити Европа чөвүлел хуралының Түңнел актызының принциптеринге үнзедилээш, Европага тайбынны быжыглаарынга, Финляндия биле Совет Эвилелиниң аразында чаагай кожа-хелбээчи харылзааларны быжыглаарынга соңуургалдыг бис деп, ол чугаалаан. Совет Эвилели биске—чүгле социалистиг ниитилелдиң артык күштүг чорук тарының улуг үлегер-чижээ болуп турар эвес. Капиталистиг системаның амгы ханы экономиктиг кризизиниң байдалдарынга Совет Эвилели-биле найырал болгаш ыяк кады ажылдажылга бистиң чүртүвүстүң экономиказынга-даа улуг чогумчалыг ужур-дузалыг болуп турар деп, Т. Синисало демделээн.

Тайбыңны болгаш удустар аразында кады ажылдажылганы быжыглаарынга моон соңгаар-даа йдиг бөөр ниит күзелин Финляндияның ажылчын ангызы май бирниң болуп эрткен байырлалдарынга база катап көргүскен. Ол демиселге Совет Эвилелиниң, совет кижилерниң деткимчезин доктаамал медереп билип турар бис деп, Т. Синисало чугаалаан. Ооң бүзүредиг бадытказашкыны—Москваның ЗИЛ заводунга эш Л. И. Брежневтиң чугаазы болур. Бодунуң талазындан фин коммунистер делегейниң кады ажылдажылгазының хөгжүлдезин болгаш ыяк кады ажылдажылга бистиң чүртүвүстүң экономиказынга-даа улуг чогумчалыг ужур-дузалыг болуп турар деп, Т. Синисало демделээн.

Тайбыңны болгаш удустар аразында кады ажылдажылганы быжыглаарынга моон соңгаар-даа йдиг бөөр ниит күзелин Финляндияның ажылчын ангызы май бирниң болуп эрткен байырлалдарынга база катап көргүскен. Ол демиселге Совет Эвилелиниң, совет кижилерниң деткимчезин доктаамал медереп билип турар бис деп, Т. Синисало чугаалаан. Ооң бүзүредиг бадытказашкыны—Москваның ЗИЛ заводунга эш Л. И. Брежневтиң чугаазы болур. Бодунуң талазындан фин коммунистер делегейниң кады ажылдажылгазының хөгжүлдезин болгаш ыяк кады ажылдажылга бистиң чүртүвүстүң экономиказынга-даа улуг чогумчалыг ужур-дузалыг болуп турар деп, Т. Синисало демделээн.

Америк «Локхид» компания-биле Япониянын хөреңгитен болуктериниң төлээлекчилериниң ойлук чок харылзаалары хөйниитинге билдингир апарганы-биле холбаштыр Японияда удурланыышкынның митингилери болуп турар. Болугга ажыктыг чагыгларны Японияга кылырын чедип ап турган америк ужар чүүл компаниязы Японияның чамдык салдар-хамаарылгалыг кижилериг хөөнгилеп ап турганының дугайында херекти истёп-хынаарын митингилерниң киржикчилери чеген турар.

ЧУРУКТА: Токиода удурланыышкын митингилериниң бирээзинде.

ЯПС—ПМА-ның фотозу.

Чоокку Чөөн чүкке тайбың дугайында сагыш салыышкын

Совет чазактың Чоокку Чөөн чүк талазы-биле медеглелин араб күрүнелерниң болгаш удурланыышкынның палестина шимчээшкиниинің удуртукчулары ол девискээрге дешилгелиг антиимпериалистиг күштерни сырый каттыштырарынга чугула рольду ойнаар, үр үеде салдарлыг болур, чогуур үезинде кылган кожчуг чугула политиктиг чорук деп үнелеп турар. Совет чазактың медеглели болза «хосталышкын дээш, бүгү-ле империалистиг болгаш сионистиг сүлчээлерни үзери дээш, Совет Эвилелиң биле араб нацинның аразында найыралдың шиитпирлээрин чедип алырынче, ол девискээриниң бүгү улустарынга тайбың болгаш вас-кежиктиг амыдыралды хандырарынче, бүгү делегейге тайбың бүрүү ышкаш делгем сиген шөлдерни чоннуң хуу малы, совхозтуң фермазы чай, кыш чок са базып турар. Бо черни чөптүг ажыглаар болза, элээн хөй мал чемни ооп ап болурунуң аргазы бар.

Бо бүгү айтырыгларны моон мурнунда хурал-суглаага үргүлчү чугаалап, сүмелеп киирип келген мен, ол деткимче чок болуп, ону өөренип көрбейн турары хомуданчыг. Ам совхозтуң удуртукчулары, түскай эртемнигнери бо бүгүнү ажыл-ишке өөренип көөр боор деп күзээр-дир мен.

Мээң хойжу эп-оорүм бо талазы-биле меңээ каттыжып турар.

Н. КУУЛАР,

«Шекпээр» совхозтуң Алнгаты салбырында хойжу удуртукчузу.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

Ажылчын дипломнуң алдары

Ленинградтың болгаш областың профессионал-техниктиг училищелеринде доозуп үнеринин экзаменнери доозулган. Дээди өөредилге черлериниң башкылары доозукчулардан экзаменнерни бир-ле дугаарында хүлээп алган. Чыл дургузунда олар ПТУ-ларга тускай эртемнер аайы-биле лекцияларны номчаан болгаш ниитилел эртемнериниң талазы-биле кичээлдерин эрттирген.

Эң улуг сес эртем төптери, оларның аразында политехниктиг, көдээ ажыл-агый, инженер-экономика институттары кады ажылдажылга дугайында ПТУ-лар-биле керээлер чарган. Дээди өөредилге черлериниң специалистери, чижээлээрге, математика талазы-биле шепелде өөредилге программазын ажылдап кылырынга калбаа-биле киржирин көрген. Ындыг программаны чурттуң профтехучилищелериниң өөредилге курузунга киирерин көрүп турар.

— Бистин чогаадыкчы дем каттыштырылгавыс хамыктың мурнунда ажылчын дипломнуң алдарын бедидеринче үгланган деп, Ленинград облкүүскомнуң профтехөөредилгениң кол эргелининң начальниги Л. А. Горчзков чугаалаан. Эртем-техниктиг депшилгенин чедиишкиннерин барымдаалап турган, ажылчын кадрлар белеткээрин сайзырангайжыдарының эргежок чугулазын СЭКП-ниң XXV съездизинге чугаалап турган. Ол айтырыгны чедиишкинниг шиитпирлээр дээш бүгү-ле чүүлдерни кылыр бис. Профтехучилищелерни чүгле ортумак эртемниг специалистер доостурарынче шилчидер деп, оңгу беш чылда боттарының кол соруулгаларының бирээзин ленинградчылар херек кырында эрткен беш чылда-ла күүседипкен. Келир чылдарда кичээнгейни аныяктарның профессионал белеткелиниң шынарын бедидеринче угландырар. Дээди өөредилге черлериниң эртемденнери-биле дем каттыштырылгазы—ол угланыышкынга чугула базым болур—деп, Л. А. Горчаков СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазының түңнелинде чугаалаан.

* * *

Ногаан дилиндектер

Узбекистанда Каршин хөвүзүнде Чули Бегимкулов аттыг күр чер совхозунуң шингээдип алган бүгү черлери ногаан камгалалды алган. Узун дурту 12 километрде олурткан ыяштар дөрт муң гектар хөвүнү изиг хаттардан камгалап чылар. Ол хөвүдә бүгү совхозтарда ындыг ыяштар олурткан дилиндектерни кылып турар. Ол дилиндектер 930 муң гектар күр черни шингээдип алырының кол схемазында көрүнген. Ол соруулга-биле чер казар болгаш ыяштар олуртур машиналар-биле чепсеглеттинген специализастаан организацияны тургускан.

Хатка удур ногаан моондактарны тургузарын дүргедедир дээш ыяш тарып остүрер черлерни тургузуп турар. Ол чорук чылда миллион чедир чаш ыяштарны хөвүга олуртур арганы күр-чержилерге берип турар.

* * *

Даглар эдээниң шынаазында

Чылыгга хандыкшылдыг база бир культураны — сояны Тянь-Шань дааның эдектеринде суггарылгалыг шынааларда тарып эгелээн.

Чер ажылының казах эртем-шинчилел институдунуң эртемденнери ол черниң байдалында гектардан-на 45—60 центнер чедир соя тараазын тарып остүрер арганы берип турар агротехниктиг комплексти соя өстүрүкчүлерине саналдап, перспективтиг каш-даа соргарны ажылдап үндүрген болгаш элитттиг үрезиннерни бүдүрерин таарыштырган.

Казахстанга соянын чүгле арыг тарылгаларын безин чартык миллион гектар чедир черге тарып болуруп шинчилелдер көргүскен.

* * *

Студентилерге шаңналдар

Республиканың дээди өөредилге черлери-биле Латви ССР-ниң Эртемнер академиязының харылзаалары улам-на быжыг болгаш янзы-бүрү талаларлыг болуп бар чыдар. Академияның президиуму келир үениң специалистеринин эң дээре ажылдарын эрткен чылдың шанналлары-биле демдеглээн.

Тывыскан он бир шаңналдың аажок хей нуруузун Латвияның П. Стучка аттыг Күрүне университединиң студентилери алган. Олар физика-математика, химия, биология болгаш ниитилел эртемнериниң талазы-биле дыка хей солун шинчилелдерни күүсеткеннер.

Шаңналдар тывыскан ажылдар студентилериниң эртем белеткелиниң улам өзүп орар деннелиниң дугайын, улус ажыл-агыйынга херектиг теоретиктиг чугула айтырыгларны шиитпирлээр деп оларның түткүлүнүң дугайын херечилеп турар.

* * *

Артистер—ажылчын сценаның аалчылары

Литваның хоочун драматургу Ю. Грушастың «Цирк» деп чаа комедиязын Вильнюстүн үлегержи шин театры тургускан, оон баштайгы көрүкчүлери түдүгжүлер болган. Театрның болган «Вильнюсстрой» трестин аразында чарлынган чогаадыкчы кады ажылдажылганың керээзин ёзугаар оларны шинге чалап келдирген.

Республиканың пайысылалының түдүгжүлары-биле театрның пайыралы хей чылдар дургузунда чаагай чаңчыл болуп берген. Концерттер белеткээрде, шиилер тургузарда трестий Культура ордузунуң бот-тывынгыр уран чүүл коллективтеринге артистер дузалап турар. Эрткен чылын түдүгжүлер ол театрның бажының чаартып эгелээн. Ынчангаш чаа шининиң көрүзде бүрүзүнге түдүгнүң ажылчыннары кээп турган. Артистер болгаш режиссерлар оларның-биле кады шиилерни чугаалажып турар. Түдүг шөлдеринге оюн көргүзер түскай бригаланы театр тургускан.

Вильнюстүн шин театрының үлегерин ёзугаар онгу беш чылда күш-ажылчы коллективтер-биле чогаадыкчы кады ажылдажылга дугайында керээлерни Литваның беш хоорайының театрлары база чаргын. (СЭТА).

БАШТАЙГЫ „ДЫЛ“

Олег Өдербеевич Сувакпит улугларга-даа, уругларга-даа эвээш эвес чогаалдарны бараалгадып келген чогаалчы. Оон литературлуг ажыл-чорудулгазы 1940 чылда эгелээн. Ол он ажыг номнарның автору.

Олег Өдербеевич Сувакпит 1926 чылдың май 9-та төрүттүнген, ам 50 харлап турар. «Баштайгы дыл» деп оон рассказын номчукчуларга бараалгаттывыс.

Ыпаар-ла барыын талада, ырак эвесте, үтер-боолар даштаашкынары, бомбалар частыры, дээрде шүүргедешкеп самолеттарның даап-шимээни кулак үзүктадыр дыңналып турар. Өрттендир аттырган «Тигр» деп немец танкылар дүүшүү тулчуушкун шөлүнде мыйырлып калган бо-ла көстүр, дээрден дүжүр аттырган, кас демдектиг «миссершмидтиң» чалбыыпталдыр ыштаның батпышаан, черге чазылдыр кээп дүшкени дыңналыр. Чер-биле деңнештир өрттеди, буза-чаза тепсиш үрегден каапкан суурларның түгле бедик туубу хоолайларының артынчызы билдинер. Бүгү-ле чүве ышталдыр тыпып, дарыландыр чытталып, улуг халаптың ейнылын согпеп чыдар.

Ол-ла бүгүге ам карак өөренип калган. Чүгле чүрек, ожээн-кылык чаңчыкпаан, улам хайныгып, хөрек иштин өрттендир чип чоруур. Кудумчуларда ада-иезинден чарылгаш, бажың-балгадын узуткаттырган, хеп-сын чок, ыглашкан биче чаштарны, кырган-чеңүктерни чежезин ол дээр.

Ол-ла бүгүдеп кижи боду өрттени бер чазар, дүрген-ле дайзынны чылча шаекыскаазы, мүрүнүнда муң-муң совет суурларны болгаш хоорайларны, хостажыкскаазы, аку-дуңма совет чонга аас-кежиин, тайбың чурттаганы катап эгидиксээзи келир.

Кежээликтей апарган. Доржу ынчаар бодавын орган. Ам оон мурнунда өске өөрүбиле «дыл» тудуп эккээр соруулга турган. «Дыл» деп сөстү дыңнаваш, баштай ол каттырыпкаш, өөренген чаңчылыбиле ол-бо талазынче хүлүмзүрүй көргүлээп.

Карацгы-биле дугланып азаш, беш кижи чорупканнар. Чырыкта демдектей көрүп алган черин белени-биле эртип келгеннер. Оон чаштынар чер чок, ак деңнеп шөйлүп чоруй барган, электри дамчыдыш каан теңнег демир удазынмоондактыг куржагта таваржып келгеннер. Командир Оюн өөрүн бодунче ишпеп эккелгеш, доңгайын чыдып алгаш, сымыранган:

— Дайзынның камгалалы моон эгелээн-дир. Кичээнгейни ийи катап улгаттырар. Мсовдакты дедир кежерде шаптык катпазы-биле беш метр хире үзе кезер. Күүседиңер!

Беш кижи аразы бир-бир метр хире тарай берген соонда, ызырар-кыскаштар дазыладыр кегженип-ле эгелээнпер.

Командир:

— Чаңгыстап артиңер!— деп айтыышкын берген.

Даймычылар, озаң адаа-биле эрткен кадыргылар дег, эглчег ёзугаар, караш дээпнер. Адак соонда Оюн үңгеп келген.

Ол өөрүнүң эгиннериге холун салгаш:

— Эр-хейлер!—деп, сымыранган.

Оюн дайынчыларын чыын алгаш, Доржуга даалга берген:

— Доржу! Доо оңгарлардан хайгаарап көр!

— Билдинге берди, эш командир!—дээш, үнүү боду суг, шагзыраң турупкан-даа болза, күске кедээ моортай дег, чылбыртып чорупкан. Оон кезек болгаш ээп келген.

— Эш командир! Үш дугаар оңгуда ийи таңныыл бар-дыр —деп, сымыранган.—Өске черлерде чүве билдиртпейн-дир.

Оюн командир дайынчыларын баштары дегжип турар кылдыр бөле чыттырып алгаш, соолгу даалганы берген: —Агбаан биле Белек бирээзинче, мээң биле Кошкар өскезинче халдаар, а Доржу маңаа бисти хайгаарап, эскертинге берзиннер!

Оюн өөрүү-биле үшкү оңгуга кедеп чедип келирге, шыналла, ийи таңныыл оңгаар-дескээр кылаштажып турган. Бирээзи делгем улуг болган узун, өскези оон чолдак, чиңгежек болган. Мырыңай чоок-шулай бергеннер. Чоок-кавыда олардан өске ким-даа билдиртпес, шимээн-даа дыңналбас болган. Имнежикеш, тура халчырының кайызы чорда ырак эвестен ракета адып үндүрүпкен. Дораан-на калбаш барып дүшкеннер. Экизи көрген, ажыт черде болгаш таңныылдарга эскертинмейн артканнар.

Эштиг ойде ийи таңныылче халчы-ла бергеннер. Ийи кижи чаңгыс кижини чүү боор, дугуржулга ёзугаар, бирээзи аксыче аржыыл сукпушаан, катай каккаш, дүжүрген, өскезин. база-ла барган дораан-на холда боозун ушта шаапкаш, астып алган бижээн алгаш, эжинге дузалажып, ийи холун ертынга хүлүпкеп, чүктей азырак халчыпканнар. Агбаан сугнар база-ла ынчаар кылганнар.

Доржу кулаан черге салып алгаш, дыңнап чыдарга, өөрү ходелген дег болганда, дораанна бо келгеннер.

Шупту катчып келгеш, дедир келген изинче салчыпканнар. База катап-ла тулаалыт шынаазынга келгеннер.

Оюн командир:

— Дүрген, дүрген-не—деп боду көк суг дүжүп, эгиштевишаан, өөрүн далаштырып чораан. Ам бир шак 30 минута болгаш дап адып, чер чырып келир. Тулаа чаа-ла орту аксае дайзынче от ажыдып, бисти дуглаар.

Оюн өөрү-биле үшкү оңгуга кедеп чедип келирге, шыналла, ийи таңныыл оңгаар-дескээр кылаштажып турган. Бирээзи делгем улуг болган узун, өскези оон чолдак, чиңгежек болган. Мырыңай чоок-шулай бергеннер. Чоок-кавыда олардан өске ким-даа билдиртпес, шимээн-даа дыңналбас болган. Имнежикеш, тура халчырының кайызы чорда ырак эвестен ракета адып үндүрүпкен. Дораан-на калбаш барып дүшкеннер. Экизи көрген, ажыт черде болгаш таңныылдарга эскертинмейн артканнар.

Эштиг ойде ийи таңныылче халчы-ла бергеннер. Ийи кижи чаңгыс кижини чүү боор, дугуржулга ёзугаар, бирээзи аксыче аржыыл сукпушаан, катай каккаш, дүжүрген, өскезин. база-ла барган дораан-на холда боозун ушта шаапкаш, астып алган бижээн алгаш, эжинге дузалажып, ийи холун ертынга хүлүпкеп, чүктей азырак халчыпканнар. Агбаан сугнар база-ла ынчаар кылганнар.

Доржу кулаан черге салып алгаш, дыңнап чыдарга, өөрү ходелген дег болганда, дораанна бо келгеннер.

Шупту катчып келгеш, дедир келген изинче салчыпканнар. База катап-ла тулаалыт шынаазынга келгеннер.

Оюн командир:

— Дүрген, дүрген-не—деп боду көк суг дүжүп, эгиштевишаан, өөрүн далаштырып чораан. Ам бир шак 30 минута болгаш дап адып, чер чырып келир. Тулаа чаа-ла орту аксае дайзынче от ажыдып, бисти дуглаар.

Оюн өөрү-биле үшкү оңгуга кедеп чедип келирге, шыналла, ийи таңныыл оңгаар-дескээр кылаштажып турган. Бирээзи делгем улуг болган узун, өскези оон чолдак, чиңгежек болган. Мырыңай чоок-шулай бергеннер. Чоок-кавыда олардан өске ким-даа билдиртпес, шимээн-даа дыңналбас болган. Имнежикеш, тура халчырының кайызы чорда ырак эвестен ракета адып үндүрүпкен. Дораан-на калбаш барып дүшкеннер. Экизи көрген, ажыт черде болгаш таңныылдарга эскертинмейн артканнар.

Эштиг ойде ийи таңныылче халчы-ла бергеннер. Ийи кижи чаңгыс кижини чүү боор, дугуржулга ёзугаар, бирээзи аксыче аржыыл сукпушаан, катай каккаш, дүжүрген, өскезин. база-ла барган дораан-на холда боозун ушта шаапкаш, астып алган бижээн алгаш, эжинге дузалажып, ийи холун ертынга хүлүпкеп, чүктей азырак халчыпканнар. Агбаан сугнар база-ла ынчаар кылганнар.

Доржу кулаан черге салып алгаш, дыңнап чыдарга, өөрү ходелген дег болганда, дораанна бо келгеннер.

Шупту катчып келгеш, дедир келген изинче салчыпканнар. База катап-ла тулаалыт шынаазынга келгеннер.

Оюн командир:

— Дүрген, дүрген-не—деп боду көк суг дүжүп, эгиштевишаан, өөрүн далаштырып чораан. Ам бир шак 30 минута болгаш дап адып, чер чырып келир. Тулаа чаа-ла орту аксае дайзынче от ажыдып, бисти дуглаар.

Оюн өөрү-биле үшкү оңгуга кедеп чедип келирге, шыналла, ийи таңныыл оңгаар-дескээр кылаштажып турган. Бирээзи делгем улуг болган узун, өскези оон чолдак, чиңгежек болган. Мырыңай чоок-шулай бергеннер. Чоок-кавыда олардан өске ким-даа билдиртпес, шимээн-даа дыңналбас болган. Имнежикеш, тура халчырының кайызы чорда ырак эвестен ракета адып үндүрүпкен. Дораан-на калбаш барып дүшкеннер. Экизи көрген, ажыт черде болгаш таңныылдарга эскертинмейн артканнар.

Эштиг ойде ийи таңныылче халчы-ла бергеннер. Ийи кижи чаңгыс кижини чүү боор, дугуржулга ёзугаар, бирээзи аксыче аржыыл сукпушаан, катай каккаш, дүжүрген, өскезин. база-ла барган дораан-на холда боозун ушта шаапкаш, астып алган бижээн алгаш, эжинге дузалажып, ийи холун ертынга хүлүпкеп, чүктей азырак халчыпканнар. Агбаан сугнар база-ла ынчаар кылганнар.

Доржу кулаан черге салып алгаш, дыңнап чыдарга, өөрү ходелген дег болганда, дораанна бо келгеннер.

Шупту катчып келгеш, дедир келген изинче салчыпканнар. База катап-ла тулаалыт шынаазынга келгеннер.

Оюн командир:

— Дүрген, дүрген-не—деп боду көк суг дүжүп, эгиштевишаан, өөрүн далаштырып чораан. Ам бир шак 30 минута болгаш дап адып, чер чырып келир. Тулаа чаа-ла орту

арткен. Далажыңар-ла, заңгер!

Ол аразында база-ла ракета чыршы дээн, шупту өлүг түве дег чыдыпканнар.

Бир-шак хире болганда, Оюн өөрүн доктаадыпкан.

— Дайынчы Доржу! Эрткен моондактарыысты барып хынап көр. Чүс хире метр артканзыр.

— Дыңнадым, эш командир —деп чартык үн-биле айтпаваш, будүү-ле чылбыртып чорупкан. Теңнег демир удазынарга келирге, кандыг-даа өскерилге чок, ол-ла хевээр болган. Кижилер чүктээн улус эртерде белеп болзуп дээш ол теңнег удазыпнарны өрү кодүртүр ызыртып каапп, ыцай бээр көрүп, кезек дыңнаалап чыткан. Түве билдирбес болган. Оон өөрүп, дугурушкаңы ёзугаар дүвеки сыйтылааш күске үнү-биле медээлепкен.

Оюн оожум үн-биле:

— Ам тып ап алыңар, оолдар—дээш, туттурган немедтериниң хүлүглерин, аксын дугдаан аржыылдарын хынап көрген. Шупту аваа болган. Оон шагынче көргеш, уламчылаан:—Ийи миюта эрте берди, че чоруулудар!

Дайынчылар чаа-ла шимчеп чоруптары билек, адаанда ыйгылдан ийи кижи бараашы көстүп келген. Олар дораанва дайынчыларның кырынга келгеннер. Кайнаар-даа баар арга чок апарган.

Доржу үр-даа бодапмайн:

— Эш командир! Мен билийн, дүрген чорудар!—дээш, ап чораашы сывырындак дөмирин хөме келген немецтериниң чанында электри дамчыдын каан теңнег демирже октапкан. Ол аңаа деттеш, чызырткайны берген. Немецтер олче ада берген. Ол аразында Оюн дайынчылары-биле кезек хараган аразынче караш-ла дээннер.

Доржу адарынга белеткенип алган чыткан. Немецтериниң камгалал чөрүдеп ракеталар, ыштүт прожекторлар чыдып-ла берген.

Немецтер Оюн сугну эскерип каапкаш, хараган аразынче боолай-ла берген. Чанында кижи, Доржу чүү боор,немецтерже хөме тудупкан. Олар калбаш барып дүшкеннер.

Доржу түгле ыракта ракета чырыын, аай-баш чок адыышкыннар даажы дыңнап, үңгеп-ле олурган. Ам мырыңай үнүү боду кошкаш, шагшынээ төнүп келген. Ол хирезинде-ле соястап-ла олурган. Сактырга чер туттунмас, боду үгдунмас, дедир тайын турар ышкаш апарган. Оюн соонда караа дуглалып, кулаа дүлейлеп, ышыңайны берген...

Доржу миннин келирге, өөрүнүң аразында чыткан. Оюн будун так кылдыр шарып каан болган. Ол аразында Оюн халып келген.

— А «дылдарывыс» канчалды, эш командир?

— Канчап канчаар боор, экелдивис. Оларның өчүүнден Ровнода дайзынның моонден алган күжү билдинген. Ол дээш, биске полк командирнден мактал чедирди, ону дамчыдын каар дээш келдим. Че, байырлыг, Доржу!

— Байырлыг, эш командир!

Номнар пропагандазы

Совет парлалганын хүнүн календарьда кызыл сан-биле демдеглеп көргүзүп турар. Амгы үеде чангыс-даа хүн ном, солун болгаш журнал чокка чурттаары берге. Бистиң чуртта тиражы 340 миллион ажыг сес муң хире солуннар, алды муң хире журналдар парлаттынып үнүп турар.

Май 5-те Москвада Улус ажыл-агыйының чедиишкиннерининң делгелгезининң «Совет парлалга» деп павильонунда парлалга хүнүнге тураскаатқан экспозиция ажыттынган. Ол тоску беш чылдың түңнелинде СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл туктары-биле шаңнаткан, Бүгү-эвилелдин Хүндүлел самбызында кирген бүдүрүлге черлериниң ажылының арга-дүржулгазын пропагандалап турар.

Ургларга ном үндүрер № 1 фабриканың кылып үндүрүп турар ном-дептерлери өң-не каас-чараш, эки деп санаттырып турар. Бүдүрүлге черлериниң янзы-бүрү конкурстарга алгылаан дипломнары база ында делгеттинген. Ол экспозиция Ленинградтың ном үндүрер черн-биле ном садыының аразында харылзаазын, кады ажылдажылгазын база тода көргүзүп турар.

Пассажирлер саналдап, шүгүмчүлеп, сүмелеп тур

АМ БАЗА УТТУНДУРГАН

Эрткен чылын Улуг-Хем районнуң Арыскан суурунга пассажирлер аргыштырар автобус барбастаан дугайында шүгүмчүледиг материал солунга үнген соонда чонның автобус харылзаазы экижээн турган. Ынчалза-даа сөөлгү айларда ол автобус келбестээн болгаш бистиң суурвусту Шагаан-Арыг АТБ-зиниң удуртукчулары ам база уткаанар.

Арыскан-биле автобус харылзаазының соңсаанын Шагаан-Арыг автотранспорт бүдүрүлгезиниң удуртукчулары дош-булуктуң эрээнинге, оруктуң үрелгениге чылдагаанпап турарлар. Шынында чаа чазаглыг кол орукка чедир эрги орук шаг-шаандан бээр туруп келген болгай. Бир эвес ол орук шынап-ла техниктиг негелдеге дүүшпес чүве болза, өске организацияларның автобустары ышкаш, Белдир-Кежиин тавараш, кол оруктап чорза база ажырбас деп чоп чугаалажып турар.

Арыскан суурнуң оруунда чадаг кылаптаан, трактор кабиназында сыңмарлашкан, оларның сөөртken тергелериндe халбактанган кижилерни бо-ла көрүп болур. Чоннуң рэйон тавү чедип, еске-даа суурларга баар хүн-бүрү ажыл-херектери дыка хей болур. Ынчангаш Арыскан суур-биле автобус артыжылгазын катап тургузуп, чоннуң негелдезин хандырары чугула.

Б. ХУРАГАНДАЙ.

БАЙ-СӨӨТКЕ КАНЧАП ЧЕДЕРИЛ?

Каа-Хем районнуң Кундустут сууру-биле Бай-Сөөт аразында оруктуң хемчээли 27 километр. Ынчаарга ол аразында Дардам деп чурттакчылыг суур база бар. Ол үш суурларның аразында оруктап транспорт шимчээшкини үзүк чок, чоп ыцай-бээр аргыжып турар. Бай-Сөөттен ынай безин районнуң, ажыл-агыйларының, албан-организацияларның ыяш белеткээр черлери база бар.

Бай-Сөөт оруунуң багайында чылдагаанпаап, пассажирлер АТБ-зи ынаар автобус чоруурун чопшээревейн турар. Бо дугайында айтырыгны чаңгыс эвес удаа чугаалаңса-даа, чогуур түңнел ам-даа кылдынмаан. Ол хамаан чок чоннуң эң-не эргежок чугула херегледи болур почта чедирилгези неделяда чүгле ийи, а ачы-дуза чедиреринин машиназы айда чаңгыс-ла катап келзе кээр, келбезе келбес болгулаар.

Бай-Сөөт оруу-биле пиваляд кырганнар бажыңы болгаш бичии уруглар школазы аргыжып турар. Оларның хандырылгазы оруктуң шынарындан дыка хамаарылгалыг.

Районнуң колхоз-совхозтарның удуртукчулары оруктуң байдалын экижидер талазыбыле ажылды чөртүпайн, а харын пивалидтер бажыңынче, школажө чал каар, а ол черлер кодээ Советче, районнуң орук-тудуг участогунче айтып, олар кылыр ужурлуг дижир.

Бо дугайында райкүүскомнуң тускай шиитпири-даа бар, ынчалза-даа чогуур организациялар, орук-тудуг участогу бир дем-биле Бай-Сөөт чедер орукту экижидип, дескилеп, чамдык черлерни алгыдып, көвүрүгээр талазыбыле боттуг хемчегни албайн турар.

Бир эвес орукту ажылап турар черлер ниити күш-биле бо ажылды кылыр болза, аңаа үр үе-даа чегеттинмес, орукту дарый экижидип ап болур.

В. УЙНУКАЙ,
кодээ бижикчи.

ШИИТПИРЛЭЭР ӨЙҮ КЕЛГЕН

Республиканың ырак районнарының бирээзи — Өвүрүнү чурттакчыларының пассажир автотранспорту-биле хандырылгазының айтырыгы шагдан бээр тургустунуп келген. Ынчалза-даа бо айтырыгның талазы-биле ам-даа боттуг хемчеглер алдынмаан.

Кызылдың пассажир автотранспорт бүдүрүлезиниң автобустары Өвүрнүң пассажирлерин Чадаанага эккеп каарга, оларны Чадаана АТБ-зиниң автобустары уландыр Өвүрже дажыглаар ужурлуг. Моон мурнунда чылдарда Чадаанадан үнген автобус Хандагайты, Торгалыг, Чаа-Суур чедер. Ол ышкаш Торгалыгга барган автобус, даартазында оон пассажирлерни алгаш. Хандагайты таварааш, Чадаанаже ээптер турган. Автобустуң суурларга кээр, дедир чоруур үе-шагын-даа пассажирлер биларр турган. Ам автобустарның ол черлерже чоруур графиги безин билдинмес. Автобустар Хандагайтыга келгеш, районнуң өске суурларынче чорбастаан. А харыда-даа чамдыкта Торгалыгга келген автобустар график-даа барымдаалавайн, пассажирлерни катташ, Чадаанаже ээптер таварылгалар безин бар.

Торгалыг биле Чаа-Суур аразынга Чадаана АТБ-зиниң автобустарының ховар чоруурундан ол орукта шуушкан чадаг кижилерге бо-ла таварыш болур.

Торгалыг, Чаа-Суур кодээ Советтериниң күүсиомнарынга пассажир аргыштырар автобустарның ажылын экижидериниң негелдетерии каш удаа чугаалашкаш, ол дугайын чогуур албан организация черлеринче чорудуп келзе-даа, Чадаана АТБ-зиниң удуртукчулары оон чогуур түңнелди үвдүрбөзө. Бо айтырыгны дарый шиитпирлээр үе келген.

К. ДОНГАК.

ЧАГЛАКТАНЫР ЧЕРЛЕР ЧОК

Кызылдың пассажир автобудүрүлгезиниң автобустары наймысылалдан үнгеш, Суг-Бажы, Бүреп-Хем, Кок-Хаак, Кошту-Аксы суурларда айыткан тус-тус черлериңге доктаап турары пассажирлерге дыка таарымчалыг. Ынчалза-даа автобус доктаар черлерде чаглактанып черлерни тургуспаашыла пассажирлер хомудан турар.

Чорукка чораапларның аразында назылап кыраан, аарыг-арзаңнык, уруг-дарыгларда кижилер тургулаар. Чылдың дөрт үезинде кандыг-даа байдал туруп кээр болгай: хат-шуурган-даа, чаашкындаа болу бээр. Ынчангаш пассажирлерге чаглактанып черлерни тургузар херек.

Кижи бодаарга, автобус доктаар черлерге чаглактанып, өске-даа чүүлдерни тударынга хой чарыгдал үнмес хире. Оларны хой-шиитпинің күжүбиле-даа, кодээ, суур Советтеринің шутуму-биле-даа канчан кылып ап болбазын?

Бо талазы-биле хемчеглер алырын хамаарышкан организациялардан дилеп турар бис.

Н. ЛОПСАН.
Каа-Хем район.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 7-ДЕ
МОСКВАДАН
8.10—«Кинопанорама». Дамчыдылганы кинокритик Г. Капралов чорудуп турар. Өңнүг.
9.40—Совет ырының концерти.
10.55—«Чурук бүргүзүде-ле хүн». Өңнүг.
11.00—Медээлер.
11.10—«Аныяк көрүкчүнүң театры». Г. Сашининиң «Кызыл курсаптылар» деп телеспектаклы. 1-ги сериязы.
13.00—«Москва чурттуг кыс». Телеклуб. Өңнүг.
КЫЗЫЛДАН
14.15—«Николай Кузнецов». Телефильм.
15.10—«Виктор Вуячич ырлап тур». Фильм-концерт.
МОСКВАДАН
15.30—«Кинопанорама». Дамчыдылганы кинокритик Г. Капралов чорудуп турар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Хээлер». Өңнүг.
18.00—«Совет космовидение. Чедиишкиннер болгаш перспективалар». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы А. В. Филипченко кылыр.
КЫЗЫЛДАН
18.30—«Неделяда болуушкунарның тайылбыры». Дамчыдылга.
18.40—Тываның неделязы.
18.55—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин —амыдыраага». СЭКП Тыва обкомунуң секретары Г. Н. Долгополовтуң чугаазы.
19.10—«Алдарлыг партизан». Телефильм.
19.25—«Ада-чурттуң шынчы ооллары». Дамчыдылга.
19.55—Чарлалдар.
МОСКВАДАН
20.00—Медээлер.
КЫЗЫЛДАН
20.15—Телемедээлер.
МОСКВАДАН
20.25—Совет ырының концерти. Өңнүг.
20.45—«Маадырлыг чорук». Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, Армия генералы П. И. Батов дамчыдылганы кылыр.
21.30—«Кинопанорама». Өңнүг.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг дыңнадыг.

Редакторнуң оралакчызы
М. Н. СМИРНОВА.

КИНО

МАЙ 7-ДЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Ковпак дугаында бодал: «Бораан-дүвү» деп ийнги фильм. 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, «Кинопанорама» 18.40, «Премьера» 20.50 шактa.
«КАА-ХЕМ»: «Чараш кыс» 10.00, «Боб герцог» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «№ 2 мультфильмнер чыыдызы» 15.00, «Бот херээженге белек» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Владимир Довгакович Дунгар-оолдуң адынга Кызылдың КАИ-зиниң 1972 чылдың март 28-те тывысканы П. Б. серидлыг, № 468372 чолаачы шыпызылгазы читкешиндеп ону күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информацня база совет тургузут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефончө долгаар.

Тираж 17151 ЧАГЫГ № 1327.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00137.